

Povijest istočnoazijskih religija

Mrdeža, Ana Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:757810>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Ana Helena Mrdeža

Povijest istočnoazijskih religija

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

ANA HELENA MRDEŽA

POVIJEST ISTOČNOAZIJSKIH RELIGIJA

Završni rad

JMBAG: 0303068828

Studijski smjer: Preddiplomski studij japanskog jezika i kulture

Predmet: Odabrana poglavlja o povijesti i kulturi istočne Azije 1

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: doc. dr. sc. Robert Kurelić

Sumentor: Stefani Silli, lekt.

Pula, rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Konfucijanizam	3
2. 1. Konfucije i njegovo vrijeme	4
2. 2. Konfucijeva učenja	5
2. 3. Kontrast Mengzijevog i Xunzijevog pogleda na konfucijanizam	6
2. 4. Konfucijanizam u Koreji	7
3. Daoizam	10
3. 1. Laozi	11
3. 2. Zhuangzi	11
3. 3. Učenje Huang Lao i pokreti u vrijeme razdoblja Han	12
3. 4. Yin i yang u daoizmu	14
4. Budizam	15
4. 1. Buda / Siddhārtha	15
4. 2. Temeljna učenja budizma	15
4. 3. Širenje budizma	16
4. 4. Budizam u Kini	17
4. 5. Japanski budizam	19
4. 6. Budizam u Koreji	20
4. 6. 1. Odnos korejskog budizma i konfucijanizma	22
4. 7. Tibetanski budizam	22
5. Islam u Kini	24
6. Šintoizam	27
6. 1. Kojiki i Nihon Shoki	28
6. 2. Vrste šintoizma	28
6. 3. Koncept Kannagara / Harai	30
6. 4. Šintoistička božanstva i tradicija posjećivanja svetišta	31
6. 5. Odnos japanskog budizma i šintoizma	32
7. Kršćanstvo u Aziji	34
7. 1. Kršćanstvo u Kini	35
7. 2. Kršćanstvo u Japanu	37
7. 3. Kršćanstvo u Koreji	38
8. Zaključak	39
9. Popis literature	42
Sažetak	46
Summary	47

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ana Helena Mrdeža, kandidat za prvostupnika japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Ana Helena Mrdeža

U Puli, 25. rujna 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Ana Helena Mrdeža, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Povijest istočnoazijskih religija“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

Ana Helena Mrdeža

U Puli, 25. rujna. 2023.

1. Uvod

Pojam religija (lat. *religio*: vjera) podrazumijeva "sustav vjerovanja, etičkih vrijednosti, i rituala kojima ljudi izražavaju svoj odnos prema svetomu".¹

U religiju se često uključuju "svjetonazori, kulturna uvjerenja, proročanstva, tekstovi, objave i moral" koji za pripadnike određene vjere imaju duhovno značenje, a obuhvaća i niz praksi poput "rituala, propovijedi, molitva, meditacija, simbola, svetih mjesta, gozbi itd".²

Postoji velik broj različitih vrsta religija, poput glavnih svjetskih, nadaleko poznatih religijskih tradicija, kao i manje znane sustave vjerovanja. Neki od tih sustava vjerovanja predstavljaju *monoteizam* tj. vjeru u jednog boga, a drugi *politeizam*, tj. vjeru u više bogova.³

"Također, postoje i oblici religija poput *animizma*, koji predstavlja vjerovanje u neljudska božanska bića, te *totemizma*, vjerovanja u božansku vezu između prirodnog svijeta i ljudi. Na različitoj strani religijskog spektra je *ateizam*, koji predstavlja bezbožje, tj. ne vjerovanje u postojanje boga/bogova, te *agnosticizam*, koji drži da je postojanje boga/bogova upitno i nepoznato".⁴

"Bitno je spomenuti da postoji razlika između pojma religije i duhovnosti, iako su međusobno povezane. Religija je usmjerena na skup organiziranih praksi koje se provode u skupinama, a duhovnost predstavlja osobno vjerovanje. Dakle, osoba može biti duhovna čak i ako nije religiozna".⁵

"Svaka se društveno organizirana religija sastoji od religijske zajednice i hijerarhije, te religijskih službenika (svećenika, vračeva , šamana, proroka, rabina, imama, pastora i sl.). Verbalna simbolizacija može biti pismena ili usmena te jedna religija kroz vlastitu povijest može proći kroz oba stadija. U ovu simbolizaciju spadaju sveti tekstovi (npr. Biblija, Kuran, Vede) te molitveni, vjeroispovijedni i dogmatski obrasci. Kod ritualne je simbolizacije, osim različitih rituala i obreda, najistaknutiji pojam žrtve. Predmetna simbolizacija obuhvaća razne sakralne predmete, posebice one koji se vežu uz kult (križ, kalež, oltar, svijeća, liturgijsko ruho i sl.) Sveta mjesta, crkve, džamije, hramovi, i slično,

¹ „religija“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52381>, 26.07.2023.

² Stibich, Mark, „What Is Religion? The Psychology of Why People Believe“, Verywell Mind, <https://www.verywellmind.com/religion-improves-health-2224007>, 09.09.2023.

³ Isto

⁴ Isto

⁵ Isto

sveta su mjesta koja su također ključan dio svake religije. Postoje i posebni datumi koji se na tim mjestima obilježavaju, poput crkvene godine i blagdana." ⁶

Kolijevkom svih glavnih svjetskih religija smatra se Azija te se tako azijske religije razvrstavaju na iduće cjeline:

- a) religije južne Azije (hinduizam, budizam, džainizam, sikizam)
- b) religije jugozapadne Azije (judaizam, kršćanstvo, islam)
- c) religije istočne Azije (šintoizam, daoizam i konfucijanizam) ⁷

U ovome ću se radu baviti proučavanjem religija prisutnih na području istočne Azije, njihovih glavnih karakteristika, njihova razvoja i širenja te njihova utjecaja na društvo. Te su religije konfucijanizam, budizam, šintoizam, daoizam, kršćanstvo na području Kine, Japana i Koreje, islam u Kini te miješanje/kombinacija tih religija. Pokušat će se prikazati kako su one izgledale u svojoj izvornoj inačici, kako se njihova filozofija razvijala, kakav je bio njihov položaj u društvu te kakav je bio odnos vlasti država prema njima. U kontekstu odnosa vlasti i države pokušat će se prikazati na koji su način određene religije integrirane u službenu državnu ideologiju ili suprotno tome, na koji način su prema određenim religijama ili njihovim sljedbenicima provedene represivne mjere od strane vlasti. Također će se pokušati prikazati odnos određenih religija prema drugim religijama te je li među njima dolazilo do miješanja.

⁶ „religija“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52381>, 26.07.2023.

⁷ „Religion of Asia“, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Asia/Religion>, 26.07.2023.

2. Konfucijanizam

Konfucijanizam i njegova načela su više od 2000 godina zauzimala središnje mjesto i vršili značajan utjecaj na različite sfere života u Kini uključujući društvo, kulturu, politiku i religiju. Iako je konfucijanizam izgubio opseg prvotnog utjecaja i ugleda, njegova osnovna načela i dalje su cijenjena i prakticirana od strane mnogih ljudi u Kini i ostatku istočne Azije. Pojam „konfucijanizam“ uvodi se od strane isusovačkih misionara u Kini u 16. stoljeću.⁸

Konfucijanizam je istovremeno utjecao na razne sfere kineskog života, no primarna mu je značajka bila uloga službene ideologije vladajućih elita i kineske imperijalne države. Kao takav, osigurao je sustav političke filozofije, organizacijske strukture te obrasce za organiziranje društva i gospodarstva. Iako je prihvaćao različita božanstva, konfucijanizam se primarno temeljio na humanističkim načelima putem kojih je uspostavio etički sustav koji je oblikovao javno ponašanje i običaje. Konfucijanističko je učenje bilo središnji dio obrazovnog sustava tradicionalne Kine te je Konfucije bio cijenjen kao učitelj i smatran uzorom.⁹

Iako se ponekad svrstavanje konfucijanizma u religiju dovedu u pitanje, mnogi aspekti konfucijanizma izričito su religiozni, primjerice proučavanje religijskih tekstova, duhovna kontemplacija te drugi oblici duhovnog usavršavanja. Štoviše, kroz čitavu povijest konfucijanizma provlači se misao o postojanju raja te ideja o postojanju nadnaravnih područja u kojima obitavaju duhovi i bogovi.¹⁰ Za razliku od zapadnih monoteističkih religija koje se prakticiraju na zapadu, u samim kozmološkim stajalištima konfucijanizma Bog ne postoji u smislu stvoritelja, već svemir djeluje sam od sebe od početka vremena. Vjerovalo se u duhove koji primjerice pomažu ljudima u održavanju i upravljanju rijekama i poljima, ali o samom Bogu kao o vrhovnoj sili u kineskoj tradiciji nikad nisu pronađeni zapisi.¹¹

Konfucijanizam je rasprostranjen i u ostalim dijelovima istočne Azije. Sudeći prema povijesnim zapisima, u korejskom je kraljevstvu Goguryeo već 372 pr. Kr. osnovano konfucijanističko sveučilište kojem je namjena bila naobrazba plemićke djece u duhu

⁸ Poceski, Mario, *Chinese Religions: the eBook*, Journal of Buddhist Ethics Online Books Ltd., Providence, 2009., 26-27.

⁹ Isto, 27.

¹⁰ Isto, 28.

¹¹ K. Gardner, Daniel, *Confucianism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2014., 13.

konfucijanističkih načela. U petom ili šestom stoljeću, učenjaci su proširili konfucijanističke tekstove i ideje u Japan. U vrijeme dinastije Han, konfucijanizam se proširio i u Vijetnam.¹²

2. 1. Konfucije i njegovo vrijeme

Konfucije je rođen u uglednoj obitelji u maloj državi zvanoj Lu na sjeveroistoku Kine. Njegovo je izvorno ime bilo Kong Qiu, no postao je poznat pod imenom Kongzi ili Kong Fuzi (Učitelj Kong). Kad je imao tri godine, umro mu je otac te je odgoj preuzela njegova majka koja ga je odgajala u skromnim uvjetima. Bavio se različitim poslovima te je između ostalog obavljao i birokratsku službu u vladi svoje matične države. Pripadao je učenjačko-činovničkoj klasi zvanoj "shi" čiji su pripadnici obavljali službu na nižim i srednjim položajima u vladi.¹³

Kad je Konfucije napunio pedeset godina, njegov je učenik Zilu, tada glavni ministar vojvode Dinga, preporučio Konfucija za položaj u državnoj upravi države Lu. Godine 501. pr. Kr. imenovan je glavnim upraviteljem grada Zhongdua. Konfucije je u svojoj službi u Zhongduau nastojao biti moralna vertikala te je poduzeo niz mjera kako bi u svakodnevni život svojih ljudi unio niz etičkih standarda i pravila ophođenja. Tako je, primjerice, određena zasebna hrana za mlade i stare, pogrebi su modernizirani i pojednostavljeni, jakima i slabima dodijeljeni su poslovi prikladni njihovoj fizičkoj spremi, od jačih i starijih očekivalo se da budu ljubazni prema mlađima i slabijima kako bi zauzvrat bili nagrađeni poslušnošću i poštovanjem, ako bi neki predmet ispao na cestu prolaznici bi ga ostavljali kako bi se njegov vlasnik mogao vratiti po njega i sl. Povjesničar Sima Qian u svojim zapisima o tom razdoblju Konfucijeve karijere bilježi da su nakon godinu dana Konfucijeve vlasti "svi susjedni okruzi slijedili njegov primjer" . Vojvoda Ding bio je impresioniran Konfucijevim postignućima u Zhongduau te ga je unaprijedio u pomoćnika-nadzornika za javne radove, jedan od tri glavna ogranka uprave Lu.¹⁴

Konfucije je reformom nastojao učvrstiti etičke temelje kineskog društva, a glavni mu je cilj bio ponovna uspostava koncepta *Dao*, „bezvremenskog puta“ kojeg su slijedili drevni mudraci, a predstavljao je savršen sklad između Raja i čovjeka. *Dao* je bio „uputa“ za pravedno vladanje i etički ispravno ponašanje koja je prema Konfuciju zbog društvene

¹² Isto, 7-9.

¹³ Poceski, *Chinese Religions*, 32.

¹⁴ McArthur, Meher, *Confucius*, Quercus Publishing, London, 2011., 96-97.

nestabilnosti i drugih nepovoljnih uvjeta toga doba pala u zaborav. U kasnijoj dobi Konfucije je pokušavao pronaći vladara koji bi provodeći njegovu politiku i prateći njegove savjete, trebao ponovo uspostaviti pravilan red društva i države, što bi pridonijelo ponovnoj uspostavi harmonije i mira zvanom *tianxia*, no potraga je bila neuspješna.¹⁵

Konfucijeve ideje bile su nadahnute svojevrsnom utopijskom vizijom savršenog društva pravednih i prosvijećenih ljudi za koju je Konfucije smatrao da je uspostavljena za vrijeme dinastije Zhou koju je smatrao vremenom mira, kulturnog procvata, mudre vladavine, i društvene stabilnosti. Prema Konfuciju, vojvoda Zhou-a najbolje je utjelovio mudro vladanje i iznimne moralne standarde. Bio je smatran nesebičnim javnim službenikom, koji je Konfuciju služio kao uzor mudraca i odanog podanika. Zbog toga je postao svetac zaštitnik unutar rane konfucijanističke tradicije te je od strane konfucijanističkih učenjaka bio štovan jednako kao i sam Konfucije.¹⁶

Konfucije je u starosti nastavio uspješno podučavati svoje učenike te je nakon njegove smrti ostalo mnoštvo vjernih sljedbenika koji su nastavili prenositi njegova učenja.¹⁷

2. 2. Konfucijeva učenja

Vjeruje se da Konfucije nikada nije napisao nikakav "sveti tekst". "Analekti Konfucija" ili zbirka „Lunyu“ je bez jasno definirane strukture koja sadrži Konfucijeve izreke i zapise njegovih razgovora sa sljedbenicima koju su potonji sastavili nakon njegove smrti.¹⁸

Ljudski život i društveni poredak bile su Konfucijeve prvenstvene zanimacije. Iako humanistički orijentiran, vjerovao je u raj i tvrdio je da politički i društveni stavovi koje je zagovarao odražavaju kozmičke obrasce Puta (*Dao*). Premda je kao i većina njegovih suvremenika priznavao postojanje raznih božanstava i duhova, uglavnom se pokušavao distancirati od koncepta nadnaravnog i zagrobnog života s obzirom na to da se su njegova glavna načela svodila na postizanje savršenstva ljudskog ponašanja u sadašnjem životu. Ta su načela uključivala svladavanje složenih mreža odnosa u društvu i interakciji s drugim ljudima. Ritual (*li*) i dobroćudnost (*ren*) bili su temeljni koncepti Konfucijevih moralnih učenja, te su služili kao temelj ispravnog ljudskog ponašanja. Ritual (*li*) je izvorno imao značenje

¹⁵ Poceski, *Chinese Religions*, 34.

¹⁶ Isto, 33-34.

¹⁷ Isto, 34.

¹⁸ Isto, 34-35.

ceremonije ili vjerskog obreda, a kasnije je uključivao formalno ponašanje bilo koje vrste, od dvorskih ceremonija do uljudnih manira u svakodnevnom životu. Unutar ranog konfucijanizma počeo je funkcionirati kao primarni standard društvenog ponašanja, obuhvaćajući ceremonije, svete rituale, i dolično ponašanje, što je podrazumijevalo uvođenje svete dimenzije u sve aspekte života. *Ren* (dobročudnost) se odnosi na iskreno suosjećanje i ljubav prema drugima te odmak od sebičnosti i samoživosti. Kao takav predstavlja ključnu vrlinu etičkog sustava definiranog od strane Konfucija, vrlinu koja služi za razvoj drugih vrlina kao što su odanost (*zhong*), vjernost (*xin*) i pravednost (*yi*).¹⁹

Konfucije je prihvaćao klasne podjele, kao i hijerarhiju koja je prožimajući sve društvene odnose tvorila patrijarhalnu društvenu strukturu. U toj je strukturi jasna razlika između starijih i mlađih, nadređenih i podređenih te se stoga učvršćuje dinamika moći koja bi u danim okolnostima mogla biti podložna zloupotrebi. U konfucijanističkoj filozofiji se tu zloupotrebu moći nastoji umanjiti putem zadanih uzajamnih odgovornosti i ograničenja. Tako je, primjerice, muž nadređen ženi te se od nje očekuje poslušnost i poštovanje, no od njega se također očekuje da se prema njoj dobro ophodi i brine za obitelj. Isti princip primjenjivao se i na ostale vrste odnosa, primjerice roditelja i djece, te vladara i podanika.²⁰

2. 3. Kontrast Mengzijevog i Xunzijevog pogleda na konfucijanizam

S obzirom na to da su u Konfucijevim učenjima postojale određene dvosmislenosti, pojavili su se novi načini interpretacije i mišljenja. U Razdoblju Zračenih država dvojica su glavnih konfucijanskih mislilaca, Mengzi i Xunzi, sljedeći Konfucijeva učenja razvili potpuno suprotne zaključke, što se naročito vidi u njihovoj interpretaciji ljudske prirode (*xing*).²¹

O Mengzijevom (371. - 289. pr. n. e.) se životu ne zna puno. Kao i Konfucije, putovao je tragajući za vladarom koji je bio spreman prihvatiti njegove propise o etici i upravljanju, no ni on nije postigao puno uspjeha. Mengzi se trudio učvrstiti Konfucijevu ostavštinu. Vjerovao je u suštinsku dobrotu čovjekove prirode tvrdeći da su svi ljudi u osnovi dobri iako ponekad odlutaju od svoje dobrote te da je svaki čovjek rođen s četiri vrline koje ga samim po sebi čine moralnom osobom. Mengzi je te vrline podijelio na pravednost (*yi*), dobroćudnost (*ren*), ritual

¹⁹ Poceski, *Chinese Religions*, 35-37.

²⁰ Isto, 37.

²¹ Isto, 43.

(*li*) i mudrost (*zhi*).²² Mengzi je kao i Konfucije smatrao da vlast mora služiti narodu te da bi vladar trebao biti uzor narodu po pitanju moralnih vrijednosti i načinu ophođenja.²³

Mislilac Xunzi (300. – 230. pr. n. e.) kritizirao je Mengzijeva stajališta te se intelektualna rasprava između njih dvojice smatra najranijom zapisanom filozofskom prijemom u povijesti konfucijanizma.²⁴ Xunzi je, za razliku od Mengzija, vjerovao da su ljudi u suštini zli i sebični te da moral nije prirodan, već konstrukcija mudrih vladara. Po njemu, postizanje moralne izvrsnosti zahtijevalo je primjenu ispravnih učenja i svjestan napor. Isticao je da pravilno obrazovanje vodi do razvitka mudrosti i vrlina bez kojih je običan čovjek osuđen na moralnu zbunjenost i neznanje.²⁵

Tijekom razdoblja Han Xunzi je smatran važnijim misliocem od Mengzija, no tijekom razdoblja Tang Mengzijev je ugled među konfucijanskim mudracima počeo rasti te je od razdoblja Song nadalje smatran najznačajnijim klasičnim misliocem nakon Konfucija, što mu je priskrbilo ime "Drugi Mudrac". Premda su se mišljenja Mengzija i Xunzija bitno razlikovala, obojica su vjerovala u usavršavanje čovjeka, u moć konfucijanskog učenja koje su mogle dovesti do promjene morala kod pojedinca te su težili pravednom i skladnom društvu.²⁶

2. 4. Konfucijanizam u Koreji

Pretpostavlja se da se konfucijanizam u Koreju proširio preko kineskog zapovjedništva na sjevernom djelu poluotoka.²⁷ Godine 372. osnovana je Konfucijanistička akademija u Kraljevstvu Koguryo. U Kraljevstvu Sila je 628. osnovana Nacionalna konfucijanistička akademija ("Gukhak") koja je 750. preimenovana u Nacionalno konfucijanističko sveučilište. Mnogi su mladići iz korejskih aristokratskih obitelji poslani na studij u Kinu gdje su izučavali

²² Isto, 43-44.

²³ Lee Dian, Rainey, *Confucius and Confucianism: The Essentials*, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2010., 96-97.

²⁴ Poceski, *Chinese Religions*, 45.

²⁵ Lee Dian, 109.; Poceski, 45.

²⁶ Xinzhong, Yao, *An Introduction to Confucianism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000. 96-97.; Poceski, 46.

²⁷ Deuchler, Martina, *The Confucian Transformation of Korea: A Study of Society and Ideology*, Harvard University Asia Center, Cambridge, 1995., 14.

konfucijanističke klasike te su znanje stečeno u Kini prenosili dalje nakon povratka u Koreju.²⁸

Godine 788. uveden je ispit za državne službenike koji se temeljio na konfucijanističkim spisima s pitanjima koja su većim djelom bila vezana za Konfucijeve "Analekte" i "Klasik sinovske pobožnosti", te su se ticala pravilnog ponašanja i odnosa prema nadređenima. Do 11. st. osnovane su i privatne akademije koje su dodatno potaknule popularizaciju i širenje konfucijanizma u Koreji. U tim se nastojanjima naročito isticao konfucijanistički učitelj Ch'oe Sŭngno, poznat kao "Korejski Konfucije", koji je 1055. osnovao prvu privatnu konfucijanističku školu pod nazivom "Škola devet pravaca".²⁹

Pod utjecajem novih reinterpretacija konfucijanizma (tzv. neo-konfucijanizam) koje su se pojavile u Kini tijekom 11. i 12. st., Koreja pod dinastijom Joseon prelazi sa sustava koji je bio mješavina budizma i konfucijanizma na čisti konfucijanistički sistem. Korejski reformatori koji su bili pristaše neo-konfucijanizma bili su nepovjerljivi prema drugim religijama te su inzistirali na striktnoj interpretaciji konfucijanizma i stvaranja harmoničnog društva. Naglasak je bio na hijerarhiji koja podrazumijeva da se svi članovi društva drže uloge koja im je zadana od strane prirode te na načelima lojalnosti, štovanja tradicije i obitelji.³⁰ U svrhu pravilnog provođenja konfucijanističkih reformi osnovano je upravno tijelo zvano "cenzorat" koje se sastojalo od učenjaka čiji je zadatak bilo provjeravanje obiteljske pozadine kandidata za mjesto državnih službenika, nadgledanje ponašaju li se državni službenici u skladu s konfucijanističkim učenjima itd. Budući da je vladar smatran glavnim čuvarom moralnog i društvenog reda države, cenzorat je pratio ponaša li se i vladar u skladu s konfucijanističkim načelima.³¹

Iako je konfucijanizam produbio razlike između različitih klasa u korejskom društvu u vrijeme dinastije Joseon, u konačnici su i pripadnici nižeg staleža u potpunosti prihvatili konfucijanistička učenja. Mnogi od njih poslali su sinove u seoske škole gdje su bili podučeni konfucijanističkim klasicima, počeli su štovati pretke te su preuzeli konfucijanističko

²⁸ Cartwright, Mark, „Confucianism in Ancient Korea“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/969/confucianism-in-ancient-korea/>, 26.07.2023

²⁹ Isto

³⁰ J. Seth, Michael, *Korea: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2020., 51-52.

³¹ Isto, 52-53.

poimanje obitelji i različitih uloga koje su namijenjene muškarcima i ženama. Do 18.st. veći dio korejskog društva smatrao se sljedbenicima konfucijanizma.³²

³² Isto, 57.

3. Daoizam

Daoizam (također poznat kao taoizam) je kineska filozofija koja se pripisuje Laoziju (oko 500. pr. Kr.). Razvila se iz pučke religije koja se prakticirala u ruralnim područjima Kine i postala je službenom religijom zemlje pod dinastijom Tang. Daoizam je stoga i filozofija i religija.³³

Pojam *dao* u kineskom prijevodu znači „govoriti“ ili „kazati“ ako se koristi kao glagol.³⁴ Ako se koristi kao imenica, znači „put“ ili „staza“.³⁵ Predstavlja središnji pojam tradicionalne kineske misli te se pojavljuje u širokom rasponu tekstova.³⁶ Nastao je otprilike u isto vrijeme kad i konfucijanizam, u 6. stoljeću pr. n. e. te uz konfucijanizam predstavlja jednu od tri glavne kineske religije.³⁷ U kontekstu konfucijanizma glavno značenje pojma *dao* odnosi se na ispravne obrasce ljudskog ponašanja te obuhvaća svakodnevne aktivnosti i rituale koji su u skladu s načelima raja.³⁸ *Dao* je bio smatran nedefiniranom prazninom, „putem neba“, silom koja nema svrhe niti djelovanja ali čini da sve bude u savršenom skladu.³⁹

Daoizam ne obuhvaća samo duhovni, već i fizički život svojih sljedbenika. Daoisti su na tijelo gledali kao vrstu mikrosvemira te je stoga po njihovom gledištu tjelesno zdravlje bilo prvi korak ka postizanju uzvišenog duhovnog stanja. Daoisti su se uvelike bavili nutricionizmom te su uravnoteženu prehranu smatrali bitnom za održavanje zdravlja. Uz zdravu prehranu isticali su i tjelovježbu kao važnu praksu te je rani daoistički mislioc Zhang Sanfeng postao poznat kao tvorac Tai Chi Chuan-a, drevnog oblika kineske vježbe koja se koristila za kontrolu *chija* (daha), bitnog elementa čovjekova postojanja koji je za daoiste bio središte duhovnog, emocionalnog, i tjelesnog zdravlja. Također, daoisti su vjerovali da vrijeme provedeno u meditaciji produžava život, a što osoba duže živi, veća je vjerojatnost da će ostvariti sklad s *daom* i postići stanje besmrtnosti koje su nazivali *xian*. Prakticirali su

³³ Mark, Emily, „Taoism“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/Taoism/>, 09.09.2023.

³⁴ Poceski, *Chinese Religions*, 53.

³⁵ R Hartz, Paula, O'Brien Joanne, Palmer Martin, *World Religions: Daoism*, Chelsea House Publications, New York City, 2009., 11.

³⁶ Poceski, *Chinese Religions*, 53.

³⁷ R Hartz; O'Brien; Palmer, 9.

³⁸ Poceski, *Chinese Religions*, 53.

³⁹ Blofeld, John, *Taoism: The Road to Immortality*, Shambhala, Boulder, 2000., 2-3.

posebnu vrstu meditacije zvanu *wu wei*, koja se prevodi kao “ne-činjenje”, a svrha te meditacije bila je uspostava sklada i harmonije sa svemirom.⁴⁰

Daoisti nisu pokušavali širiti svoju religiju već su željeli da im potencijalni sljedbenici svojevolumno pridru. Također, za njih nije postojalo točno ili pogrešno, i bili su skloni u svojim vjerovanjima vidjeti različita tumačenja kao dio beskonačne raznolikosti.⁴¹

3. 1. Laozi

Laozi (rođen u 6. st. - umro u 5. st. pr. n. e.), dvorski arhivist u vrijeme dinastije Zhou, smatra se začetnikom daoizma. O njegovom se životu malo zna, te je čak postojala i sumnja u njegovo postojanje. Navodno je bio autor poznatog teksta zvanog upravo po njemu, a knjiga koju je napisao zvala se "Daodejing", u prijevodu „Knjiga puta i njegove moći.“ Bila je relativno kratka, no smatrala se bitnim izvorom daoističkih ideja te je imala velik utjecaj i izvan daoističke zajednice. Sam sadržaj knjige bio je podvrgnut širokom rasponu tumačenja, od toga da je filozofski klasik s elementom mistične dimenzije, uz odlomke kako živjeti i pronaći *dao*, do teorije da je političko djelo, uz savjete o vladanju. Smatra se najvjerojatnijim da je njegovo djelo zbirka poetskih razmišljanja i izreka raznih mislioca.⁴²

U djelu Daodejing se spominje poštivanje načela prethodno spomenutog *wu weija* kao načina preobrazbe svijeta na bolje, približavajući se iskonskom stanju harmonije. Tu dolazi i do kontrasta sa konfucijanističkim njegovanjem ritualizma i društvenog uređenja. Prema Laoziju, odmak od *dao-a* ljudi čine kada im pogrešne stvari poput moći, učenja i uspjeha postanu važne, stvari koje čine osnovna načela konfucijanizma. Prema daoizmu, kada se ljudi odmaknu od tih stvari, bit će obogaćeni u duhu. Prvi ljudi koji su slijedili Laozijeve učenja bili su uglavnom iz vladajućih obitelji koje su imale pristup obrazovanju. Ljudi koji su prihvatili njegova učenja prihvatili su ih kao osobnu filozofiju koju su prakticirali privatno.⁴³

3. 2. Zhuangzi

Zhuangzi bio je još jedan veliki taoistički učitelj. Bio je poznat kao jedan od velikih književnika kineske povijesti. Njegovo zbirka, "Zhuangzi", bila je prvo kinesko djelo koje je

⁴⁰ R Hartz; O'Brien; Palmer, 11-15.

⁴¹ Isto, 16.

⁴² Poceski, *Chinese Religions*, 56.

⁴³ R Hartz; O'Brien; Palmer, *World Religions: Daoism*, 29-31.

predstavljalo filozofiju života kojeg su svi mogli razumjeti i slijediti. Kao i u slučaju Daodejinga, i za "Zhuangzi" se smatra da ga je sastavljalo više ljudi. Zhuangzi se bavio proučavanjem Laozija te je pisao eseje, priče i parabole za tumačenje Laozijeve učenja. Za razliku od Laozijeve priče, Zhuangzijeve su bile mnogo složenije i duže. Sadržaj Laozijeve zbirke obiluje kratkim izrekama o smislu života te jednostavnim pričama s kojima su se mogli poistovjetiti gotovo svi neovisno o tome kojem su klasnom staležu pripadali.⁴⁴

Smatrao je da je društvo uzrokovalo čovjekovu opsjednutost zadacima, uspjesima i rutinama, onome što zapravo predstavlja prepreku do istinskog uspjeha.⁴⁵ Zhuangzi fokus usmjerava na unutarnji svijet i razne razine svijesti, naročito na one učvršćene putem mističnih iskustva, a na politiku se gleda kao na beznadan pothvat osuđen na propast. Tekst propitkuje uspostavljene sustave vrijednosti i uobičajene načine shvaćanja svijeta, zagovarajući pročišćavanje uma pojedinca, dakle put individualne preobrazbe, čiji je cilj ostvarenje slobode od nametnutih ograničenja.⁴⁶ Pojam savršene osobe, *zenren* podrazumijeva zatiranje egoizma i ostvarenje punog duhovnog potencijala postizanjem mentalne slobode. Zhuangzi se smatra ranom pretečom kasnijih tradicija meditacije.⁴⁷

Jedan od poznatih Zhuangzijeve tekstova je „San o leptiru“ u kojem on izruguje ljude koji preozbiljno shvaćaju život.

„Jednom davno, sanjao sam da sam leptir koji leti uokolo uživajući. Nisam imao pojma da sam Zhuangzi. Onda sam se odjednom probudio, i opet sam bio Zhuangzi. Ali nisam znao, jesam li bio Zhuangzi koji je sanjao da je leptir, ili sam leptir koji sanja da je Zhuangzi.“⁴⁸

3. 3. Učenje Huang Lao i pokreti u vrijeme razdoblja Han

Opširni sadržaji Zhuangzija ukazuju na utjecaje raznih proto-daoističkih tradicija i elemenata koji su se razvijali unutar religijskih i intelektualnih sredina kasnog Razdoblja Zaraćenih država i ranog razdoblja Han. Među glavnim pravcima i idejama unutar daoizma

⁴⁴ R Hartz; O'Brien; Palmer, *World Religions: Daoism*, 29-31.

⁴⁵ Isto, 31-34.

⁴⁶ Poceski, *Chinese Religions*, 60.

⁴⁷ Isto, 61-62.

⁴⁸ R Hartz; O'Brien; Palmer, *World Religions: Daoism*, 30.

ističu se *Huang-Lao*, kult besmrtnosti, razne kozmološke filozofije te razne šamanske prakse.⁴⁹

Pojam *Huang-Lao* nastao je u vrijeme vladavine dinastije Han u 2. st. pr. n. e. te se sastoji od kombinacije riječi “Huangdi” (Žuti car) i Laozi.⁵⁰ Provac Huang-Lao bavio se pitanjima vladanja te je zagovarao vladanje temeljeno na načelu *wu wei*. Prema tom je načelu utjelovljenje pojma *dao* bio car mudrac koji bi vladao imajući unutarnji uvid u stvarnost, ne miješajući se u svakodnevni život ljudi i ne pokušavajući nametnuti restriktivne prakse. Na taj bi način učvrstio svoj autoritet među pučanstvom.⁵¹

Za vrijeme razdoblja Han prisutan je i šamanizam. Šamanizam u Kini pojavljuje se zajedno sa prvim plemenskim zajednicama koje su se naselile na sjeveru Kine. Te su zajednice bile predvođene starješinama koje su prema predaji imale nadnaravne moći poput upravljanja vremenskim elementima i komunikacije sa životinjama i biljkama. U 12. st. pr. n. e. za vrijeme dinastije Zhou šamani su bili u službi plemića i kraljeva kao savjetnici, proroci i iscjelitelji.⁵² Šamanske tradicije prisutne u vrijeme razdoblja Han vođene su skupinama šamana među kojima je bilo mnogo žena, formirajući šamanske mreže koje su djelovale izvan okvira ostalih vjerskih zajednica. Šamani su izvodili žrtvovanja i plesanje na kiši, a bavili su se i astrologijom, gatanjem, mađioničarstvom, egzorcizmom, i iscjeliteljstvom.⁵³ Neke su od šamanskih praksi inkorporirane u daoističku filozofiju te su tako npr. daoistički čarobnjaci također koristili talismane i vraćanje kako bi otjerali zle duhove.⁵⁴

U vrijeme dinastije Han vrlo je jaka bila i vjera u besmrtnost te su brojni alkemičari tragali za formulom vječnog života. Daoistička alkemija nazivala se i fiziološkom alkemijom, jer joj je u cilju bila preobrazba čovjekovog tijela i uma. Fiziološka se alkemija dijelila na vanjsku i unutarnju. Vanjska je alkemija podrazumijevala korištenje minerala i bilja za izradu pilula besmrtnosti. Unutarnja alkemija podrazumijevala je da se svi sastojci za besmrtnost nalaze unutar tijela.⁵⁵ Oko četvrtog stoljeća pr. n. e. sastavljena je knjiga pod nazivom

⁴⁹ Poceski, *Chinese Religions*, 62-63.

⁵⁰ D. S. Yates, Robin, „Huang Lao“, *Encyclopedia of Taoism vol. I.*, ur. Fabrizio Pregadio, Routledge, Abingdon, 2008., 503.

⁵¹ Poceski, *Chinese Religions*, 64.

⁵² Wong, 11-14.

⁵³ Isto

⁵⁴ Wong, 17.

⁵⁵ Wong, 66-68.

„Medicinski kanon Žutog cara“, u kojoj se raspravljalo o načinima postizanja dugovječnosti i besmrtnosti. Put do besmrtnosti smatrao se kompliciranim procesom te je u cilju bilo postići potpuni sklad duha i tijela kroz razne prakse poput meditacije, kontrole disanja, korištenja bilja, itd. Postojao je i „zlatni napitak“, tj. eliksir života, no on se smatrao opasnim za svakoga tko nije bio dovoljno pripremljen.⁵⁶

3. 4. Yin i yang u daoizmu

Yin i *yang* dva su komplementarna elementa iskonske sile *Yuan qi*.⁵⁷ Za daoiste su ova dva elementa predstavljala harmoniju i balans. *Yang*, koji je predstavljao dan, pokret i toplinu te *yin*, koji je predstavljao njihove suprotnosti.⁵⁸ Prema daoističkom tumačenju, *yang* je čist i lagan element koji se kreće prema gore formirajući nebo, dok je *yin* težak i gust, kreće se prema dolje i formira zemlju. Između *yina* i *yang*a nalazi se ljudski svijet, koji je sačinjen od njihovog spoja. Pored njih, navodi se i pet elemenata: voda, vatra, drvo, metal i zemlja. Elementarna sila *qi* osnova je čitavog postojanja, i predstavlja ono u što su svi elementi preobraženi.⁵⁹

⁵⁶ R Hartz; O'Brien; Palmer, *World Religions: Daoism*, 35-37.

⁵⁷ Isto, 63.

⁵⁸ R Hartz; O'Brien; Palmer, *World Religions: Daoism*, 72.

⁵⁹ Poceski, *Chinese Religions*, 63.

4. Budizam

4. 1. Buda / Siddhārtha

Zapisi o Budinom ranom životu su fragmentarni te postoji određena kronologija bitnih događaja. Buda (6. – 4. st. pr. n. e.) je rođen u nizini Terai te je potjecao iz naroda Śākya. Iz tog je razloga Buda ponekad zvan i „mudracem Śākya“, iako je svojim sljedbenicima poznat pod imenom Bhagavat, tj. "božanstveni". Buda (Buddha) nije ime već pridjev i znači „probuđeni“.⁶⁰ Buda se oženio sa šesnaest godina te je imao sina Rahula. Ubrzo nakon njegovog rođenja Buda napušta dom u potrazi za vjerskim znanjem i prosvjetljenjem, kojeg je doživio s 35 godina, zbog čega se i zove Buda – "probuđeni". Preostale je godine života proveo podučavajući vjeru, a umro je s 80 godina. Četiri najvažnija događaja njegova života su rođenje, prosvjetljenje, prva propovijed i smrt.⁶¹

Budina sjećanja na prošle živote u vizijama koje su doprinijele njegovom prosvjetljenju sakupljene su u zbirku priča zvanu "Jataka". U tim se pričama kroz isprekidanu naraciju Buda prikazuje kao asket, kralj, slon ili majmun i svaka od priča započinje posljednjim opisom života Bude, zatim se otkriva mjesto i povod za priču o posljednjem ponovnom rođenju te se zatim prikazuju događaji iz prošlog ponovnog rođenja. U budističkoj se kulturi jatake ističu na razne načine te se tako njihovi motivi pojavljuju na hramovima, samostanima, filmskim panoima, dječjim slikovnicama te čak i na stripovima.⁶²

4. 2. Temeljna učenja budizma

Budističko učenje "Anatta" nalaže da ne postoji duša te da nikakva suština osobnosti ne nadživljava smrt. Stoga je klasično poimanje reinkarnacije kao preseljenja duše iz jednog tijela u drugo nakon smrti u suprotnosti s temeljnim budističkim načelima.⁶³

Prema Budinom učenju, u svakom se trenutku naša percepcija sebe mijenja i obnavlja bez prenošenja iz jednog trenutka u drugi te je svaki novi trenutak podložan promjeni nestalnih uvjeta. Naglasak je na cilju oslobođanja od patnje koja nastaje kada želimo trajnost i

⁶⁰ Keown, Damien, *Buddhism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 1996., 14.

⁶¹ Isto, 16.

⁶² *Encyclopedia of Buddhism*, ur. Robert E. Buswell, Macmillan Inc., New York City, 2004., 46.

⁶³ O'Brien, Barbara, „Rebirth and Reincarnation in Buddhism“, Learn Religions, <https://www.learnreligions.com/reincarnation-in-buddhism-449994>, 26.07.2023.

nepromjenjivost, što nije moguće, a način oslobođenja podrazumijeva odustajanje od slijeđenja iluzije postojanosti.⁶⁴

Prema budističkoj nauci, čovjek je "privremeni zbir pet nakupina (*skandha*): fizičkog tijela, osjećaja, volje, percepcije i čiste svijesti", a značajka svake osobe je "rođenje, starost, smrt, trajanje i mijenjanje". Nemaju "esenciju (*anātman*) ni stalnost (*anitya*)" te su "prazne (*śūnya*) i prožete patnjom (*dukkha*)". Patnja (*dukkha*) je "sam život", a njeni su uzorci "želja (*trṣṇā*) i neznanje (*avidyā*)". Konstantnim nemirom oni "određuju sudbinu svake osobe te tako stvaraju *samsaru*, neprekidni krug rađanja i smrti, tj. ponovnih utjelovljenja".⁶⁵

Budistički koncept koji podrazumijeva oslobođenje od patnje i ponovo rođenje je *nirvana*.⁶⁶ Četiri plemenite istine, patnja, njen uzrok, njen prestanak te put koji vodi do njenog prestanka dovode do postizanja stanja nirvane.⁶⁷ Nirvana predstavlja mjesto izvan prostora i vremena, besmrtnost, ono što se događa u trenutku čovjekovog prosvjetljenja.⁶⁸

4. 3. Širenje budizma

Od samih početaka budizam je bio misionarska religija. Tako je, primjerice, Buda putovao i širio svoj nauk te je svojim učenicima govorio "Idite i lutajte za dobrobit puka". Budizam se naročito počeo širiti u 3. st. pr. n. e. kada se indijski car Ashoka Maurya preobratio na budizam i počeo slati misionare na dvorove na Bliskom Istoku, Makedoniji i jugoistočnoj Aziji.⁶⁹

Theravada varijanta budizma⁷⁰ generalno se proširila u Šri Lanku, Myanmar, Tajland, Kambodžu, Laos i dijelove Malezije. Nasuprot tome, *mahayana* varijanta budizma⁷¹ se proširila u Kinu, Tibet, Vijetnam, Koreju i Japan.⁷² U središnjoj Aziji budizam se pojavio oko

⁶⁴ Isto

⁶⁵ „Budizam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=9995>, 26.07.2023.

⁶⁶ *Encyclopedia of Buddhism*, ur. Robert E. Buswell, Macmillan Inc., New York City, 2004., 600.

⁶⁷ Isto, 296.

⁶⁸ Isto, 23.

⁶⁹ Keown, 69.

⁷⁰ Varijanta budizma čiji pobornici doslovno prate učenja Bude

⁷¹ Varijanta budizma čiji pobornici liberalnije tumače učenja Bude

⁷² Bazaz Wangu, Madhu, *World Religions: Buddhism*, Chelsea House Publications, New York City, 2009., 13.

1. st. pr. n. e. na području Indo-partskog Kraljevstva i Sogdijane. Budistički redovnici zatim su proširili budizam iz središnje Azije u Kinu, odakle se dalje proširio u Koreju i Japan.⁷³

4. 4. Budizam u Kini

Od početka nove ere do kraja prvog tisućljeća Put svile omogućio je doticaj kultura zapadne i južne Azije te je tako omogućio i širenje budizma na područje Istočne Azije.⁷⁴ Rani izvori prikazuju legendarne priče o počecima budizma u Kini, a najpoznatija je san cara Minga. U tom je snu car vidio zlatno božanstvo koje dolazi prema Luoyangu, njegovom carskom mjestu. Kasnije su njegovi dvorski savjetnici zaključili da se radi o Budi, što je cara potaklo da pošalje ekspediciju koja se kasnije u Kinu vratila s budističkim tekstom koji je bio prvi takav tekst na tlu Kine. Kasnija nadopunjena verzija te priče govori o dolasku dvojice redovnika u Kinu, koji su bili prvi budistički misionari koji su ušli u državu, što je potaknulo izgradnju budističkog samostana zvanog "Baimasi" smještenog u blizini Luoyanga.⁷⁵ Prema drugoj priči, koja je unutar budističke zajednice u kontinentalnoj Kini opće prihvaćena kao službeni povijesni početak budizma u Kini, budizam je u Kinu stigao 2. godine pr.n.e. s izaslanikom azijskog kraljevstva Yuezhi.⁷⁶

Točno vrijeme kada su prvi budistički misionari stigli na kinesko tlo ne može se sa sigurnošću utvrditi, međutim njihova je prisutnost zabilježena početkom nove ere. Najraniji budisti stigli su u Kinu u vrijeme dinastije Han preko Puta svile te su ti prvi budisti najvjerojatnije bili trgovci, izaslanici i druge vrste putnika iz središnje Azije u kojoj je budizam u to vrijeme već bio rasprostranjen.⁷⁷ Na početku su veći dio budista u Kini činili doseljenici iz središnje Azije, no s vremenom se sve veći broj Kineza zainteresirao za budizam te su neki od njih odlučili postati budistički redovnici, dok su većina postali sljedbenici budizma. Prvi redovnici misionari su sa sobom donijeli razne budističke religijske spise od kojih su neki prevedeni na kineski uz pomoć kineskih sljedbenika te su upravo ti rani

⁷³ Mariko Namba, Walter, „Buddhism in Central Asian History“, *The Wiley Blackwell Companion to East and Inner Asian Buddhism*, ur. Mario Pocesi, John Wiley & Sons Ltd., Chichester, 2014., 21-22.; Bazaz, 14.

⁷⁴ L. Overmeyer, Daniel, „Chinese Religion“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002., 275.

⁷⁵ Pocesi, *Chinese Religions*, 106.

⁷⁶ Pocesi, Mario, „Chinese Buddhism“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012., 199.

⁷⁷ Isto

prijevođi postali temelj za formiranje budizma u Kini. Istovremeno je s rastom utjecaja budizma u Kini rastao i broj kritičara, ponajviše među dužnosnicima i književnicima iz konfucijanističkog miljea. Fokus napada bio je redovnički red Sangha koji je kritiziran kao nekompatibilan s tradicijama kineskog društva i društveno-političkim poretkom. Određena budistička načela kao što su asketizam, celibat i prosjačenje bila su u suprotnosti s konfucijanističkim načelima koja su stavljala naglasak na obiteljske odnose i uzdizala vrlinu pobožnosti. Budistički redovnici kritizirani su i na političkoj osnovi u pogledu njihovog nastojanja na neovisnosti od države što se kosilo s prevladavajućim konfucijanističkim pretpostavkama apsolutnoj vlasti cara i države. Budizam je kritiziran i kao strana religija koja je zbog toga u očima kineskih dužnosnika bila neprikladna za kineski narod.⁷⁸

Unatoč brojnim kritičarima iz drugačijeg kulturnog okruženja budizam se postupno širio i prilagođavao lokalnim uvjetima te je njegov utjecaj u kineskom društvu jačao privlačeći brojne sljedbenike iz različitih društvenih slojeva.⁷⁹ U redovničkom pokretu u Kini jednako su mogli sudjelovati i žene i muškarci koji su, iako u odvojenim muškim i ženskim samostanima, slijedili slične običaje i načine života. Štoviše, žene su pristupom ženskom samostanu mogle uživati slobodu i poštovanje koje nije bilo karakteristično za tadašnje patrijarhalno ozračje u Kini.⁸⁰

Društveno podrijetlo redovnika i redovnica bilo je raznoliko. Iako ih je većina dolazila iz višeg staleža, mnogi su potjecali i iz seljačkog staleža. Redovnička služba podrazumijevala je mnoge aktivnosti za koje su se redovnici mogli opredijeliti te su se mnogi specijalizirali za grane kao što je prevoditeljstvo, pjevanje, meditacija, proučavanje rituala itd. Uprava i korištenje samostana, naročito onih čija je djelatnost odobrena od strane vlasti, u teoriji je bila dostupna svim redovnicima te su redovnici mogli napredovati do pozicije upravitelja samostana na temelju svojih zasluga i zalaganja. U praksi je, međutim, vrijedilo načelo senioriteta, pa je u većini lokalnih hramova upravitelja slijedio najstariji učenik. Tijekom razvoja budizma u Kini neki su se obredi i pravila, poput onih o zabrani jela poslije podne ili korištenja novca, postupno počeli zanemarivati.⁸¹

⁷⁸ Isto, 199-200.

⁷⁹ Isto, 200.

⁸⁰ Poceski, *Chinese Religions*, 133.

⁸¹ Isto

4. 5. Japanski budizam

Prema Nihon Shokiju 日本書, Soga Umako iz obitelji Soga primio je sliku Bude iz kraljevstva Paekche 584. godine te je u Nari za sliku podigao hram. Zatim se obratio Hyep'yonu, Korejcu koji je napustio svećenstvo, kako bi trima ženama dao obuku za časne sestre. Jedna od tih žena bila je Zenshin-ni, kćer čovjeka imena Shiba Tatto, koji je u Japan došao s korejskog poluotoka. Taj se događaj u Nihon Shokiju označava kao početak budizma u Japanu.⁸²

Osoba koja je uvelike pridonijela širenju budizma u Japanu u njegovim počecima bio je princ Shōtoku (574. – 622.). Shōtoku je bio nećak carice Suiko, prve japanske carice, poznat kao sposoban državnik. Iako je prema novijim saznanjima upitno je li doista dosljedno prakticirao budizam, činjenica je da je sastavio Ustav od sedamnaest članaka putem kojeg su naglašena budistička i konfucijanistička načela i važnosti harmonije. Sagradio je brojne budističke hramove i samostane te je sastavio skupinu umjetnika namijenjenu za izradu budističkih slika. Tijekom svoje vladavine izgradio je sveukupno 46 budističkih hramova i samostana od kojih se posebno ističu Hōryū-ji, Hōkō-ji i Shitennō-ji.⁸³

Od državnog udara koji se zbio 645. s ciljem eliminacije obitelji Soga od strane cara Tenjija budizam u Japanu postao je usredotočen na cara. Stoga je 701. godine provedena reforma Taiho te se japanski budizam počeo razvijati kao državni budizam s dobrobiti države kao glavnim ciljem.⁸⁴ Kako bi se dodatno učvrstio i zaštitio državni poredak, redovnicima je zabranjeno posjedovanje privatnih svetišta, proricanje budućnosti, preobraćenja vjernika druge vjere, prihvaćanje darova poput robova, oružja ili stoke, posjedovanje zemlje itd. Budistički su samostani bili strogo nadzirani te je njihova djelatnost podlijevala zakonima primjenjivim na sve građane. Procedura za zaređenje je postrožena te je podrazumijevala niz procedura od kojih je najbitnije bilo odobrenje od strane cara kako bi se prošlo kroz službeno prvo zaređenje.⁸⁵

⁸² Matsuo, Kenji, *A History of Japanese Buddhism*, Global Oriental, Kent, 2007., 17.

⁸³ Matsuo, 18-19.; Cartwright, Mark, „Buddhism in Ancient Japan“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/1080/buddhism-in-ancient-japan/>, 26.07.2023.

⁸⁴ Matsuo, 20.

⁸⁵ Matsuo, 21.; Cartwright, Mark, „Buddhism in Ancient Japan“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/1080/buddhism-in-ancient-japan/>, 26.07.2023.

U vrijeme perioda Nara (710. – 784.) carske su vlasti u svakoj provinciji osnovale hramove i samostane koji su bili podupirani od strane države te je osnovano šest škola kineskog budizma.⁸⁶ Neki su budistički samostani postali toliko moćni da se nisu ustručavali iskoristiti nasilje prema onima koji su im se suprotstavili, što je u konačnici dovelo do toga da se čak carska obitelj osjećala ugroženo od njihove moći.⁸⁷

Svoj vrhunac budizam je doživio u vrijeme šogunata Tokugawa (1600. – 1868.), kada su po službenom dekretu svi stanovnici morali postati budisti. Budistički redovnici bili su svojevrsna produžena ruka vlasti te je u tom periodu broj budističkih hramova i samostana porastao na 469,934.⁸⁸

4. 6. Budizam u Koreji

Koreja se početkom prvog tisućljeća sastojala od triju kraljevstava: Koguryo (37. pr. n. e. – 688.), Paekche (18. pr. n. e. – 663.) i Sila (57. pr. n. e. – 935.).⁸⁹ Pretpostavlja se da je budizam stigao na Korejski poluotok 372. kada je kineski kralj Fu Jian poslao redovnika-misionara Shun-tao-a na dvor Koguryo. Nakon njega je 384. iz Kine u Kraljevstvo Paekche došao budistički redovnik Maranant'a te je nakon toga uslijedilo širenje budizma kroz Kraljevstvo. Godine 529. budizam je prihvatila i Sila .⁹⁰ Počeci budizma u Koreji obilježeni su integracijom budističkih vjerovanja u lokalna pučka vjerovanja, te su se tako npr. lokalni kultovi zmija i zmajeva reinterpetirani u kontekstu budističkog vjerovanja u zmajeve kao zaštitnike *dharme*.⁹¹ Nakon što je poluotok ujedinjen pod vlašću Kraljevstva Sila 668., budizam doživljava velik uspon te je spajanjem različitih međusobno suprotstavljenih pravaca

⁸⁶ M. Kitagawa, Joseph, „Japanese Religion“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012., 314.

⁸⁷ Wangu Madhu, Bazaz, *World Religions: Buddhism*, Chelsea House Publications, New York City, 2009., 52.

⁸⁸ M.Kitagawa, „Japanese Religion“, 323.

⁸⁹ Koo, Se-Woong, „Introduction of Buddhism to Korea: An Overview“, *Stanford Program on International and Cross-cultural Education*, https://spice.fsi.stanford.edu/docs/introduction_of_buddhism_to_korea_an_overview, 10.09.2023.

⁹⁰ Jr. Buswell Evans, Robert, „Buddhism in Korea“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002., 347-348.

⁹¹ Isto, 349.

Dharma - doktrine proglašene od Bude koje budisti smatraju univerzalnom istinom. „Dharma“, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/dharma-religious-concept>

budizma u Koreji uspostavljen jedinstveni sinkretistički oblik budizma koji nije prisutan u ostatku Azije.⁹²

U vrijeme dinastije Koryŏ (935. – 1392.) budizam je dobivao značajnu podršku od strane vlasti i lokalne aristokracije te je tako u jednom trenutku trećina svih odraslih bila zaređena ili na drugi način povezana s budističkim hramovima i ustanovama. S obzirom na brojne privilegije koje su se vezale za budističke redovnike, zaređenje je od strane populacije bilo percipirano kao jedan od efikasnijih načina za napredovanje u društvenoj i klasnoj hijerarhiji.⁹³

Naglo povećanje broja budističkih redovnika i hramova dovelo je do toga da vlasti nisu mogle isplaćivati toliku količinu novaca za uzdržavanje budističkih ustanova te je država zbog toga gotovo bankrotirala. Ta je činjenica, zajedno sa velikim utjecajem i korumpiranošću budističkih ustanova, posljedično utjecala na razvoj anti-budističkog osjećaja među intelektualcima i službenicima koji su budizam krivili za propadanje države. Taj je anti-budistički osjećaj u konačnici uključen u službenu politiku vlasti u vrijeme dinastije Joseon . U tom se periodu vjerovalo da bi bilo kakva podrška budizmu dovela do propadanja države kao što se desilo u vrijeme dinastije Koryŏ te je stoga provedena politika “sung’yu okpul” jačanja konfucijanizma i suzbijanja budizma, što je bila službena politika tijekom gotovo cijelog razdoblja dinastije Joseon (1392. –1910.).⁹⁴

Kada je 1592. japanski general Toyotomi Hideyoshi izvršio invaziju na Koreju, budistički redovnik Sosan Hyujong okupio je veliku vojsku redovnika koja je, zajedno sa kineskom vojskom, sudjelovala u ratu za oslobođenje Koreje. Taj je čin redovnika naveo korejske kraljevske vlasti da razmotre načine na koje bi se redovnike moglo iskoristiti za rad u korist države. Na inicijativu vlasti osnovane su budističke vojne formacije te su budistički redovnici korišteni za rad na izgradnji infrastrukture. Tim je postupcima donekle ublažena protubudistička politika te je djelatnost budističkih redovnika i hramova tolerirana od strane vlasti, no to je istovremeno dovelo i do gubitka identiteta budističkog redovništva koje je poprimilo obilježje tipičnih vladinih službenika.⁹⁵

⁹² Isto, 350.

⁹³ Ilmee Kim, Hwansoo, *Empire of the Dharma: Korean and Japanese Buddhism 1877–1912*, Harvard University Asia Center, Cambridge, 2013., 25-26.

⁹⁴ Ilmee Kim, 26-27.

⁹⁵ Isto, 31-36.

Protubudistička politika dinastije Joseon dovela je do drastičnog smanjenja broja hramova. U usporedbi s 3000 hramova pri kraju perioda dinastije Koryŏ, u 15. st. njihov se broj smanjio na 1658., sredinom 18. st na 1537. te ih je u konačnici 1910. bilo samo 1280.⁹⁶

4. 6. 1. Odnos korejskog budizma i konfucijanizma

Konfucijanizam i budizam u Koreji usko su povezani još od Razdoblja triju kraljevstava Koreje, no njihov se odnos mijenjao tijekom povijesti.⁹⁷ Korejski konfucijanistički državni službenici budizam su smatrali ili strateškim partnerom za upravljanje i izgradnju države ili su mu se otvoreno protivili. U ranom razdoblju Koryŏ smatralo se da su budizam i konfucijanizam jednako važni za upravljanje državom. Konfucijanistički učenjak Ch'oe Sŭngno budizam je smatrao bitnim za duhovni razvitak i posmrtni život, dok je konfucijanizam smatrao bitnim za upravljanje države tijekom ovozemaljskog života.⁹⁸

Unatoč dodirima između konfucijanizma i budizma i njihovoj koegzistenciji u sklopu politika državnog aparata, budizam je uvijek bio potčinjen konfucijanizmu pod indirektnom ili direktnom kontrolom države te je služio većim djelom kao ideološko pomagalo konfucijanističkom državnom aparatu.⁹⁹

4. 7. Tibetanski budizam

Smatra se da se budizam u Tibetu pojavio u vrijeme vladavine kralja Songtsen Gampa (618.–650.), jednim od tri Chogyel, tj. “pobožnih kraljeva” (druga dvojica su Tri Songdetsen i Relbachen). Pod njegovim vodstvom Tibet je postao jedna od glavnih sila u središnjoj Aziji te se u širenju svog teritorija susreo s budizmom koji je tada već bio proširen u središnjoj Aziji i Kini.¹⁰⁰ Susret s budizmom tijekom širenja teritorija potaknuo je vladajuće elite Tibeta na razmišljanje o tobožnjoj kulturnoj nazadnosti Tibeta te su zaključili kako je razlog naprednosti drugih kultura upravo prakticiranje budizma.¹⁰¹

⁹⁶ Isto, 36.

⁹⁷ K. Min, 19.

⁹⁸ Isto, 24-25.

⁹⁹ Isto, 26-28.

¹⁰⁰ Powers, John, *Introduction to Tibetan Buddhism*, Snow Lion Publications, Ithaca, 2007., 144.

¹⁰¹ Isto, 148.

Oblik budizma koji je karakterističan za Tibet naziva se *Vajrayana* (dijamantno vozilo). Karakterizira ga miješanje *mahayana* budizma, kozmologije i tantra.¹⁰² Još jedna od karakterističnosti tibetanskog budizma jest nasljeđivanje unutar redovničkog reda po inkarnaciji, po čemu bi se vođa redovničkog reda ili samostana smatrao reinkarnacijom svojeg prethodnika. U drugim slučajevima bi se pojedine religijske ličnosti smatrale utjelovljenjem određenog božanstva. U Dalai Laminom¹⁰³ slučaju vidljiva je kombinacija obje ideje, te se tako svaki Dalai Lama smatra reinkarnacijom prethodnika dok se peti Dalai Lama (1617.-1682.) smatra inkarnacijom *bodhisattve* tj. Bude.¹⁰⁴

¹⁰² Keown, 79.

¹⁰³ Tibetanski vjerski i državni poglavar. „Dalaj Lama“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13713>

¹⁰⁴ Kvaerne, Per, „The Religions of Tibet“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002., 199.

5. Islam u Kini

Islam je monoteistička religija nastala na arapskom poluotoku u 7. stoljeću, čiji je osnivač bio Muhamed (570. – 632.). Preseljenje Muhameda i njegovih pristaša iz Meke u Medinu 622. označava početak islamske ere. Ova je religija nastala u politeističnom društvu Arapskoga poluotoka od čijih je tradicija preuzela određene propise i običaje (poligamija, klanska solidarnost itd.), dok je od kršćanstva i židovstva naslijedila monoteistički karakter i određena gnostička učenja.¹⁰⁵

Islam se sastoji od četiri temeljna čimbenika: *kuran* (sveti, vječni tekst), Muhamedove upute i praktični životni primjeri, teološko razmišljanje te jedinstvene suglasnosti velikih islamskih znakoznanaca. Islamsko vjerovanje tj. *iman* sadrži 6 temeljnih vjerskih istina: vjera u jednoga Boga (*Alah*), vjera u anđele (*meleci*), vjera u četiri pisane objave, vjera u Božje poslanike od Adema, vjera u sudnji dan te vjera u predestinaciju.¹⁰⁶

Islam se u Kinu proširio krajem 7. st. s područja Bliskog Istoka i središnje Azije.¹⁰⁷ U razdoblju Tang islamski su trgovci pretežito povremeno boravili u Kini te se nisu naseljavali. Dolazili su u Kinu radi trgovine te bi tamo ostajali mjesecima ili godinama, ali uglavnom uvijek s namjerom povratka u svoju zemlju. Carstvo Tang održavalo je trgovinske odnose s mnogim zemljama, što je potaknulo muslimane i druge strane trgovce na naseljavanje te uspostavljanje obrta na više lokacija unutar Kine. Ti su trgovci uglavnom bili Turci, Perzijanci ili ostali stanovnici Središnje Azije te su se uglavnom držali odvojeno od lokalnog stanovništva.¹⁰⁸ Iako konfucijanistička elita na muslimane nije gledala blagonaklono zbog konfucijanističkog načela koje se protivilo trgovini, vlasti su tolerirale prisutnost muslimana pod uvjetom da se drže lokalnih zakona i poštuju lokalne običaje te su mnogi Kinezi razmjenjivali robu s muslimanskim trgovcima.¹⁰⁹ S druge strane, odnosi između Kine i arapskih vladara u vrijeme dinastije T'ang naglo su se zaoštrili uslijed diplomatskog skandala kada se član arapskog poslanstva odbio pokloniti kineskom vladaru. Te su tenzije u konačnici rezultirale oružanim sukobom koji je završio 751. porazom kineske vojske kod rijeke Talas u

¹⁰⁵ „Islam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27927>, 11.09.2023.

¹⁰⁶ Isto

¹⁰⁷ Rossabi, Morris, „Islam in China“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002., 364-364.

¹⁰⁸ Frankel, James, *Islam in China*, I.B. Tauris, London, 2021., 29-31.

¹⁰⁹ Rossabi, 358.

središnjoj Aziji, no arapska se vojska nakon bitke povukla te nije dalje iskoristila prednost pobjede. Ti se događaji, doduše, nisu negativno odrazili na muslimansko stanovništvo u Kini koje je nastavilo živjeti kao i do tada.¹¹⁰

U vrijeme vladavine dinastije Ming dolazi do asimilacije muslimanskih trgovaca u kinesko društvo te je krajem dinastije Ming većina muslimana zaboravila pričati jezicima svojih matičnih država. Tome je zasigurno pridonijela i činjenica što je islamsko obrazovanje u Kini tada imalo ograničen pristup tekstualnim izvorima te nije imalo formalni sustav podučavanja.¹¹¹

Hua Dengzhou, kineski muslimanski učenjak, nakon nekoliko godina studija u Meki i Središnjoj Aziji vratio se u Kinu s mnoštvom islamskih tekstova te je sastavio nastavni program tekstova na perzijskom i arapskom jeziku uz poduku na kineskom. Ove su se metode podučavanja počele izvoditi širom Kine te su naročito bile popularne među muslimanima u gradovima s manjom muslimanskom zajednicom koja je već bila temeljito asimilirana u kinesko društvo i kulturu.¹¹²

Usljed loše gospodarske situacije u kasnom 16. i ranom 17. st. zbog koje je smanjen obujam trgovine, dolazi do nezadovoljstva muslimanskog stanovništva u Kini. Nezadovoljstvo se dodatno pojačalo uspostavom dinastije Qing (1644.–1911.) koja je smatrala da na protudržavni osjećaj i nezadovoljstvo muslimana u Kini utječu susjedne države u Srednjoj Aziji. Kako bi se neutralizirao navodni utjecaj tih država, vlasti su započele ekspanzionizam prema Srednjoj Aziji te su okupirane brojne pokrajine u istoj od kojih će se kao najvažnija pokazati Xinjiang. U tim su novoosvojenim pokrajinama uspostavljene lokalne muslimanske samouprave s velikom doze autonomije te vlasti lokalnom stanovništvu nisu ograničavale prakticiranje vjere. Nadalje, kako bi potaknule razvoj gospodarstva tih pokrajina, vlasti su u njih poslale etnički kineske trgovce i seljake koji su se ubrzo počeli sukobljavati s lokalnim muslimanskim stanovništvom i podčinjavati ga svojim interesima. Slična se stvar dogodila unutar lokalne samouprave u kojoj su unatoč načelnoj autonomiji službenici poslani od strane vlasti počeli ugnjetavati lokalno stanovništvo. Svi ti činbenici u konačnici su potaknuli brojne pobune muslimana protiv vlasti koje su se odvijale tijekom 18. i 19.

¹¹⁰ Isto, 355-357.

¹¹¹ Petersen, Kristian, „The Rich History of China’s Islam“, *News Lines Magazine*, <https://newlinesmag.com/essays/the-rich-history-of-chinas-islam/>, 26.07.2023

¹¹² Isto

stoljeća.¹¹³ Tenzije između muslimanskog stanovništva i kineskih vlasti prisutne su i dan danas. Kineske vlasti se s ciljem sinifikacije služe naročito represivnim metodama nad Ujgurima u pokrajini Xinjiang te je tako od 2017. više od milijun Ujgura zatvoreno i izloženo prisilnoj akulturaciji, prisilnom radu, sterilizaciji itd.¹¹⁴

¹¹³ Rossabi, 364-364.

¹¹⁴ Maizland, Lindsay, „China’s Repression of Uyghurs in Xinjiang“, *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/backgrounder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights#chapter-title-0-7>, 11.09.2023

6. Šintoizam

Izraz *shintō* 神道 sastoji se od dvije japanske riječi, “*shin*” koja predstavlja činjenje ili boga, i “*tō*”, što znači „put“. Prijevod pojma *shintō* bi stoga bio božanski put. Najstarije zabilježeno korištenje pojma *shintō* nađeno je u kronici "Nihon-Shoki 日本書", drugoj najstarijoj knjizi japanske povijesti. Šintoizam je izvorna japanska tradicija i etnička religija povezana gotovo isključivo s Japanom i Japancima te, kada se netko rodi u Japanu, za njega se obično smatra da je šintoist.¹¹⁵

Šintoizam se po svom podrijetlu smatra oblikom najstarije svjetske religije, animizma. Riječ animizam potječe iz latinske riječi *anima* koja doslovno znači "dah", a u proširenom značenju može značiti i "duša" ili "duh". Animizam podrazumijeva vjerovanje da svi objekti, primjerice stijene, biljke ili životinje, u sebi sadržavaju neku vrstu duše.¹¹⁶ Unutar šintoističke religije pojavljuje se pojam *kami* 神 što se prevodi kao "bog", "božanstvo" ili "gospodar", no može podrazumijevati i druge sile prirode koje zbog svoje moći postaju predmeti poštovanja. Pod pojmom *kami* mogu se ubrojiti i preci tj. duhovi predaka.¹¹⁷

Unutar šintoizma ne postoji element širenja vjere i utjecaja izvan Japana već je religija okrenuta isključivo japanskom društvu i državi. Štoviše, u prvoj polovici dvadesetog stoljeća biti pobornikom šintoizma poistovjećivalo se s odanošću Japanu i japanskoj naciji.¹¹⁸ Ta se koncepcija promijenila nakon kapitulacije Japana 1945. kada su američke okupacijske vlasti u Japanu izdale niz direktiva s ciljem suzbijanja “korištenja šintoističkih teorija i vjerovanja za militarističku i ultranacionalističku propagandu” i kojima je zabranjeno financiranje šintoističkih svetišta i organizacija od strane države čime je šintoizam izgubio ulogu koju je igrao u predratnom Japanu.¹¹⁹ Unatoč činjenici što šintoizam danas u japanskom društvu igra znatno drugačiju ulogu nego sredinom 20. stoljeća, velik broj Japanaca svake godine sudjeluje u nekom obliku šintoističkih ritualima kao što su novogodišnji rituali i vjenčanja u šintoističkim svetištima.¹²⁰

¹¹⁵ Picken, Stuart, *Essentials of Shinto: An Analytical Guide to Principal Teachings*, Greenwood Press, Westport, 1994., 21.

¹¹⁶ „Breath of Life“, Aeon, <https://aeon.co/essays/shinto-shows-the-debt-to-animism-of-organised-religions-today>, 11.09.2023.

¹¹⁷ „Kami“, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/kami>, 11.09.2023.

¹¹⁸ Williams, George, *Shinto*, Infobase Publishing, New York City, 2004., 5-6.

¹¹⁹ Breen John, Teeuwen Mark, *A New History of Shinto*, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2010., 13.

¹²⁰ Williams, *Shinto*, 5-6.

Glavni stav prema životu u šintoizmu naziva se *makoto-no-kokoro* 誠の心, u prijevodu „iskreno srce”.¹²¹ Prema šintoizmu, ljudi su rođeni sa sposobnošću življenja u skladu s božanskim i s prirodom, no to im onemogućuju povremene manifestacije nečistoće u životu. Kako bi se vratili na pravedan put i riješili se nečistoća, provode se rituali za pročišćavanje.¹²² *Tsuishin*, u prijevodu “marljiv rad”, također je jedna od bitnih paradigmi unutar šintoističkog etičkog sustava koja nalaže da pojedinac svoj cilj ili svrhu u životu ispunjava putem rada za opće dobro. Općenito govoreći, šintoistički svjetonazor uvelike se temelji na načelima djelovanja pojedinca za opće dobro.¹²³

6. 1. Kojiki i Nihon Shoki

"Kojiki 古事記" (Spisi drevnih događaja) i "Nihon Shoki 日本書紀" (Kronike Japana) dvije su najstarije knjige japanske povijesti te čine temelje šintoističke teologije.¹²⁴ "Kojiki" je 712. sastavio Ono Yasumaro, oslanjajući se na genealogije moćnih klanova.¹²⁵ U njoj su detaljno opisani mitovi, legende, svjedočanstva i rituali Japana od početka japanske povijesti do vladavine carice Suiko te su upravo ti zapisi odigrali veliku ulogu u formiranju šintoističke teologije.¹²⁶ "Nihon Shoki" ili "Nihongi" napisana je samo osam godina nakon "Kojikija". Za razliku od "Kojikija", u njoj je navedeno nekoliko verzija određenih mitova te je sadržavala više povijesnih činjenica.¹²⁷

Osim "Kojikija" i "Nihon Shokija" ističu se još i "Man'yōshū" 万葉集, "Fudoki" 風土記 i "Engishiki" 延喜式. "Manyōshū" je antologija pjesama raznih tema, "Fudoki" su lokalne kronike o božanstvima i legendama raznih provincija, a "Engishiki" je zbirka od 50 knjiga koje sadrže razne šintoističke molitve, rituale i zakone¹²⁸

6. 2. Vrste šintoizma

¹²¹ Picken, 346.

¹²² Isto

¹²³ Isto, 347.

¹²⁴ R Hartz, O'Brien, Palmer, *World Religions: Shinto*, 16.

¹²⁵ Cartwright, Mark, „Shinto“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/Shinto/>, 26.07.2023.

¹²⁶ Williams, 45.

¹²⁷ Isto, 45-47.

¹²⁸ Cartwright, Mark, „Shinto“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/Shinto/>, 26.07.2023.

Šintoizam je podijeljen na šest skupina: carski šintoizam, državni šintoizam, šintoizam svetišta, sektaški šintoizam, pučki šintoizam i dvojni šintoizam.¹²⁹

Carski šintoizam bilo je isprepleten s politikom te se u njegovom središtu nalazio japanski car koji se smatrao vrhovnim svećenikom koji osim što predvodi naciju i komunicira s božanstvima. Ta je vrsta šintoizma zabranjena nakon Drugog svjetskog rata te su od nje ostali isključivo rituali koji se provode na svetištima u Carskoj palači u Tokiju uoči posebnih ceremonija vezanih za carsku obitelj kao što su vjenčanja ili pogrebi.¹³⁰

Državni šintoizam podrazumijeva razdoblje šintoizma nakon 25. travnja 1869. kada je šintoizam uveden kao državna religija s ciljem učvršćenja i unifikacije japanske države i nacionalnog identiteta. Kasnije su u njega uključene ideje militarizma te je do njegove zabrane 1946. predstavljao ključnu komponentu japanskog ultranacionalizma, imperijalizma i militarizma.¹³¹

Šintoizam svetišta podrazumijeva oblik šintoizma u čijem su središtu prakse i vjerovanja povezana sa šintoističkim svetištima.¹³² Ovaj oblik šintoističke prakse doživio je svoju popularnost nakon Drugog svjetskog rata kada je novim japanskim ustavom iz 1946. vladi zabranjeno pomaganje i financiranje svetišta.¹³³ Svećenici i drugi voditelji svetišta tada su se udružili u organizaciju zvanu Udruga šintoističkih svetišta (*Jinja Honchō* 神社本庁) kako bi održali svetišta i spasili ih od propadanja.¹³⁴

Sektaški šintoizam podrazumijeva trinaest sekti koje nisu inkorporirane u strukture državnog šintoizma. Razlog za ideološki sukob između oblika šintoizma koji je propagiran od strane vlasti i šintoizma kojeg su prakticirale sekte bio je taj što je državni šintoizam u suštini bio lišen religijskih komponenti šintoizma i predstavljao je oblik japanskog nacionalizma, dok je s druge strane šintoizam sekti bio religijski.¹³⁵ Sekte su bile predvođene karizmatičnim

¹²⁹ Williams, 17.; R Hartz, Paula, O'Brien Joanne, Palmer Martin, *World Religions: Shinto*, Chelsea House Publications, New York City, 2009., 12-14.

¹³⁰ Williams, 17-18.

¹³¹ Isto, 18-19.

¹³² Bocking, Brian, *A Popular Dictionary of Shinto*, Curzon Press, Richmond, 1997, 60.

¹³³ R Hartz, O'Brien, Palmer, *World Religions: Shinto*, 129.

¹³⁴ Isto, 14.

¹³⁵ Williams, 20.

vođama te su svoja učenja temeljila ne samo na šintoizmu već i na budizmu i drugim religijama. Sektaški pokret naročito je bio popularan među seoskim stanovništvom.¹³⁶

Pučki šintoizam podrazumijeva šintoističke rituale koje pojedinci prakticiraju unutar svog doma, bez nužne pripadnosti određenom svetištu. Ti su rituali fokusirani na štovanje lokalnih *kamija*. U svojoj suštini predstavlja najizvorniju inačicu šintoizma budući da su rituali slični onima od pred nekoliko stoljeća.¹³⁷

Dvojni šintoizam predstavlja oblik šintoizma koji je isprepleten sa budističkom teologijom i ritualima. Ovaj oblik šintoizma bio je propagiran od strane šogunata Tokugawa te je u konačnici uslijed miješanja s budizmom gotovo u potpunosti izgubio svoje značajke i skoro postao jedna od denominacija budizma.¹³⁸

6. 3. Koncept Kannagara / Harai

Kannagara je šintoistički izraz koji označava zakon prirodnog poretka te se prevodi i kao "put kamija".¹³⁹ *Kannagara* se kasnije razvilo u izraz *wa* (heiwa ili showa) koji podrazumijeva kozmičku harmoniju.¹⁴⁰ Izraz *wa* je drugi središnji pojam u šintoizmu, i polazi od stajališta da čovjek svoju osobnost pronalazi usklađivanjem sa zajednicom, živeći tako da ispunjava pripadajuće odgovornosti i pridržavanjem vlastitoj ulozi u društvu. Tako putem djelovanja pojedinca unutar kolektiva društvo ili zajednica doživljavaju sklad.¹⁴¹

Jedna od svetih riječi u šintoizmu je i *harai* 祓 tj. čistoća. *Harai* nalaže da se osoba mora duhovno pročistiti prije nego se posveti štovanju bogova. Suprotnost od *haraija* je *tsumi* 罪, onečišćenje. Iako je u "Kojikiju" i "Nihon Shokiju", dvama najstarijim povijesnim knjigama Japana, koncept zagađenja fizički, šintoizam je vremenom razvio koncept poimanja nečistoće u duhovnoj sferi te je posvećenost duhovnoj nečistoći nadjačala posvećenost fizičkoj. Fizički ritual uklanjanja nečistoće predstavlja imitaciju *kamija* koji su prema mitu očistili zagađenost smrću tako što se Izanagi, jedan od glavnih šintoističkih bogova, okupao u moru kako bi se „očistio“ od kontakta s mrtvima. Iz tog razloga rijeke i druge vodene

¹³⁶ R Hartz, O'Brien, Palmer, *World Religions: Shinto*, 20.

¹³⁷ R Hartz, O'Brien, Palmer, *World Religions: Shinto*, 14.

¹³⁸ Williams, 21.

¹³⁹ Picken, 23.

¹⁴⁰ Williams, 33.

¹⁴¹ Isto, 35.

površine u šintoizmu predstavljaju bitnu duhovnu dimenziju te najpoznatiji ritual pročišćenja *misogi* 禊 uključuje stajanje pod vodopadom.¹⁴²

6. 4. Šintoistička božanstva i tradicija posjećivanja svetišta

Šintoistička božanstva su antropomorfna. Imaju ljudske osobine, način ophođenja, mane i vrline te se posjeduju dvije duše od kojih je jedna nježna a druga gruba.¹⁴³ Najvažnija i najpoznatija šintoistička božanstva su Izanagi i Izanami, brat i sestra od kojih su potekli ostali bogovi. Iduće najvažnije božanstvo je božica sunca Amaterasu, prikazana kao lijepa i dobroćudna žena koja je slala zrake sunca na svoje štovatelje. Njezin brat, Susano, bog oluje, prikazan je kao hrabar ali impulzivan bog neugodne osobnosti. Inari je bog riže te u japanskim selima obično postoje svetišta posvećena upravo njemu kao donositelju dobre sjetve.¹⁴⁴

Od ostalih glavnih božanstava navode se sljedeća: Kagu-Zuchi (bog vatre i zadnje djetete Izanami i Izanagi, vjerovalo se da je odgovoran za velike požare), Tsuki-yomi (bog mjeseca), Wakahiru-me (božica izlazećeg sunca), Amo-No-Uzume (božica zore), Kono-Hana-Sukuya-Hime (kćer boga planina), Ninigi (muž prethodno navedene božice i Amaterasin unuk), Takami-Musumi (jedan od glavnih pomoćnika božice Amaterasu), O-Kuni-Nushi (bog medicine, Susanov sin), Kusa-Nada-Hime (Susanova žena), i Ame-No-Oshido-Mimi (Amaterasin sin).¹⁴⁵

Komunikaciju sa navedenim kamijima ljudi ostvaruju putem posjeta šintoističkim svetištima. Prva takva svetišta u obliku organiziranih šintoističkih ustanova pojavila su se u sedmom ili osmom stoljeću.¹⁴⁶ U Japanu postoje brojna šintoistička svetišta i hramovi posvećeni raznim bogovima te se tako i rituali kojima odaje počast *kamijima* također međusobno razlikuju. Vjeruje se da svetište služi za „oživljavanje“ bogova, pogotovo uoči Nove godine. Izraz *matsuri* 祭り koji se prevodi kao „služenje bogu“ predstavlja poslušnost, poštovanje i pridonosenje darova za istog. U šintoističkim se hramovima ne odaje počast samo bogovima, već i preminulim precima za koje se smatra da su odgovorni za život i ono

¹⁴² Isto, 34-35.

¹⁴³ Kingsley, Rebecca, *Japanese Gods and Myths (Ancient Cultures)*, Chartwell Books, Edison, 1999., 34.

¹⁴⁴ Isto, 37.

¹⁴⁵ Isto, 36.

¹⁴⁶ Breen John, Teeuwen Mark, 24.

lijepo što on može donijeti živima. Osim bogova i predaka, šintoizam predstavlja i štovanje zajednice i nacije.¹⁴⁷

6. 5. Odnos japanskog budizma i šintoizma

Shinbutsu-shūgō, tj. mješavina šintoističkih i budističkih vjerovanja, bila je dominantna religijska praksa u Japanu sve do obnove Meiji restauracije (1868. – 1889.). Ipak, do miješanja budizma i šintoizma nije došlo u počecima razdvoja budizma u Japanu već za vrijeme razdoblja Nara. Vrhunac spajanja tih religija događa se u vrijeme razdoblja Heian s popularizacijom tvrdnje da su *kamiji* tragovi koje su ostavila budistička božanstva koja su bila izvorna na japanskom tlu.¹⁴⁸

Mnoga budistička božanstva uključena su u šintoistički panteon a šintoistička božanstva dobila su budistička imena. Tako je, primjerice, Amaterasu dobila ime “Dainichi”, a Hachiman “Amida Buddha”.¹⁴⁹ Integracija *kamija* s budističkim božanstvima dovela je i promjenu u ikonografiji samih *kamija*. Tako su se pored kipova budističkih božanstava počele pojavljivati i skulpture *kamija* oblikovane kao žene ili muškarci te se pojavilo vjerovanje da su kamiji zapravo duhovi predaka koji borave na svetištima.¹⁵⁰

Prvi znaci ispreplitanja dvaju religija pojavljuju se u 8. st. kada se javljaju prvi hramovi-svetišta, tj. budistički hramovi u sklopu svetišta posvećeni *kamijima*. Širenje tih oblika hramova i praksa poput čitanja i kopiranja sutra za *kamije* ukazuje na prodiranje budizma u japansko društvo.¹⁵¹ Aspekt budizma koji je bio naročito privlačan lokalnim vlastima i elitama jest mogućnost budizma da kontrolira lošu narav duhova, demona i u krajnjoj liniji samih *kamija*. Iz tog su razloga građeni budistički hramovi pored šintoističkih svetišta kako bi se kroz čitanje sutra i druge budističke rituale stvorila dobra karma koja bi zatim utjecala na narav *kamija*.¹⁵² Često se moglo vidjeti i kako budistički i šintoistički redovnici žive u istim samostanima. Međutim, kako je vrijeme teklo, teorija o tome da su

¹⁴⁷ Isto, 39.

¹⁴⁸ Satoshi, Ito, „The medieval period: the kami merge with Buddhism“, *Shinto - A Short History*, ur. Inoue Nobutaka, RoutledgeCurzon, London, 2003., 67-68.

¹⁴⁹ Cartwright, Mark, „Buddhism in Ancient Japan“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/1080/buddhism-in-ancient-japan/>, 26.07.2023.

¹⁵⁰ Satoshi, 74.

¹⁵¹ Isto, 70.

¹⁵² Breen, Teeuwen, 39.

kamiji proizašli iz budističkih božanstava prerasla je u interpretaciju o superiornosti Bude nad *kamijima* te se ta interpretacija odrazila i u odnosima između svećenika gdje su budistički svećenici počeli uspostavljati kontrolu nad šintoističkim.¹⁵³

¹⁵³ Matsuo, 38-39.

7. Kršćanstvo u Aziji

Kršćanstvo je monoteistička religija koja se temelji na vjeri u Isusa Krista te prihvaćanje života u skladu s evanđeljem. Utemeljio ga je Isus Krist, a sljedbenici se nazivaju kršćanima. Nastalo je u I. st. u Palestini unutar židovstva te se u drugoj polovici istog stoljeća osamostalilo kao zasebna religija i proširilo po gradovima Rimskoga Carstva. Kroz povijest se raščlanilo na više konfesija (katolicizam, pravoslavlje, protestantizam, nestorijanizam, monofizitizam).¹⁵⁴

Kršćanstvo se u Aziji pojavilo putem trgovinskih puteva koji su povezivali područje Bliskog Istoka sa središnjom i istočnom Azijom. Brojni trgovci, koji su istovremeno djelovali i kao misionari, u Kinu su doveli učenje Crkve istoka. Tako se primjerice na steli iz 635. opisuje doček delegacije predstavnika "svijetle religije." Tijekom 13. st. Franjevački i dominikanski misionari također su dolazili u Kinu kao papini poslanici s ciljem nalaženja saveznika za borbu protiv muslimana, no bez većih uspjeha.¹⁵⁵

Značajan trenutak za kršćanstvo u Aziji dogodio se proširenjem europske trgovine morskim putem, naročito nakon Ugovora iz Tordesillasa (1494.) između Španjolske i Portugala kojim je Španjolskoj kao sfera utjecaja dodijeljena zapadna Azija, dok je Portugalu pripao ostatak. Obje su se sile upustile u agresivnu misionarsku kampanju koja se pod utjecajem odluka Tridentskog koncila obrušila čak i na već postojeću kršćansku zajednicu u Indiji koja je pratila nauk Sv. Tome, smatrajući ju nedovoljno pravovjernom.¹⁵⁶

Tijekom 16. st. kršćanski su misionari, naročito isusovački, promijenili svoj pristup te su se u širenju kršćanskog nauka nastojali prilagoditi lokalnim prilikama. Nastojali su naučiti jezik i običaje te su se oblačili odjećom koja je bila karakteristična za regije u kojima su djelovali. Unatoč naporima, misionari u svojem djelovanju nisu imali većih uspjeha ponajviše zbog poteškoća sa savladavanjem lokalnih jezika kao i zbog činjenice što se smatralo da bi se

¹⁵⁴ „Kršćanstvo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34232>, 16.09.2023

¹⁵⁵ Watson Andaya, Barbara, „Christianity in Asia“, *Oxford Research Encyclopedias*, <https://oxfordre.com/asianhistory/display/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-219#acrefore-9780190277727-e-219-div1-2>, 16.09.2023.

¹⁵⁶ Isto

objašnjavanjem kršćanskog nauka kroz prizmu budizma i drugih postojećih azijskih religija razvodnila njegova bit.¹⁵⁷

7. 1. Kršćanstvo u Kini

Najraniji opis prisustva kršćanstva u Kini nalazi se na kamenom natpisu u Sianu koji datira iz 781. u kojem se opisuje dolazak nestorijanskog¹⁵⁸ misionara u Kinu 635. koji je predavao o stvaranju svijeta, pada čovječanstva te rođenju i učenjima Mesije. Tijekom 13. i 14. st. nestorijanska zajednica u Kini doživljava svoj vrhunac te se prema jednom izvoru iz 1330. u Kini tada nalazilo 30.000 pobornika nestorijanizma sa uporištima u gradovima Hangchow i Yangchow. Nestorijanci su iz Kine istjerani sredinom 14. st. te nakon toga u Kini više ne djeluju pobornici te religije.¹⁵⁹

Kršćanstvo se u Kini ustalilo dolaskom isusovačkih misionara u 15. st. Godine 1601. isusovac Matteo Ricci dobio je od cara Wanlija (1572. – 1620.) dozvolu da boravi u Pekingu te je tamo uspostavio kršćansku crkvu. Taj se događaj smatra bitnim za širenje kršćanstva u Kini te su se nakon 1631. osim isusovaca počeli pojavljivati franjevački, dominikanski te drugi katolički misionari.¹⁶⁰

Isusovci su se u svojem djelovanju nastojali prilagoditi kineskoj kulturi pritom tolerirajući unošenje kineskog moralnog kodeksa u kršćanstvo te su tolerirali čak i neke konfucijanističke rituale.¹⁶¹ S druge strane, taj je pristup smatran problematičnim od strane nekih krugova u katoličkoj crkvi što je u konačnici rezultiralo tzv. sukobom o kineskim obredima i zabranom te isusovačke politike od strane Pape 1704.¹⁶² Kako bi obavijestio isusovačke misionare i kineskog cara Kangxija o svojoj odluci, Papa je godinu dana kasnije u Kinu poslao Charlesa-Thomasa Maillarda de Tournona (1668. –1710.). Kangxi je godinu

¹⁵⁷ Isto

¹⁵⁸ Nestorijanizam je kršćanski nauk koji tvrdi da su u Kristu dvije osobe, ljudska i božanska. Nestorijanizam je osuđen na Efeškom koncilu (431). te su sljedbenici pod pritiskom službene Crkve emigrirali su u sjevernu Siriju (Edesa) i Perziju. Ondje su u drugoj polovici V. st. organizirali Nestorijansku crkvu. - „Nestorijanizam“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43493>, 16.09.2023

¹⁵⁹ L. Overmeyer, Daniel, „Chinese Religion“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002., 282.

¹⁶⁰ Dunch, Ryan, „Chinese Christianity“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012., 262.

¹⁶¹ H. Bays, Daniel, *A New History of Christianity in China*, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2012., 21-22.

¹⁶² Isto, 28-29.

dana ponovo pozvao Tournona na razgovor te je zajedno s Tournonom na razgovor došao i Maigrot koji je bio iznimno neprijateljski nastrojen prema isusovačkoj politici. Ti su razgovori rezultirali totalnim fijaskom s obzirom da je Kangxi bio iznimno iziritiran činjenicom da Maigrot ne zna kineski jezik unatoč tome što je u Kini boravio više od 20 godina te je smatrao da se strana država upliće u kineske unutarnje državne politike.¹⁶³

Car Kangxi je u prosincu 1706. donio dekrete kojim se boravak i djelovanje misionara u Kini dozvoljava jedino redovnicima koji su pobornici Mattea Riccija, dok će u suprotnom svi ostali biti deportirani. Dolaskom Kangxijevog sina Yongzhenga na prijestolje protukršćanska se politika nastavila što je u konačnici rezultiralo potpunom zabranom kršćanstva 1724. Ta je zabrana trajala sve do 1840-ih.¹⁶⁴

Unatoč misionarskim naporima, 1949. u Kini bilo nešto više od tri milijuna kršćana u sveukupnoj populaciji od 400 milijuna te je većina biskupa i nadbiskupa u Kini bila stranog porijekla. Prvih 30 godina nakon uspostave Narodne Republike Kine bile su naročito teške za malobrojnu kinesku kršćansku zajednicu zbog protu-religijske politike komunističkih vlasti te je ta politika svoj vrhunac doživjela od 1966. do 1976. u vrijeme Kulturne revolucije¹⁶⁵. Upravo se u vrijeme Kulturne revolucije katolička crkva u Kini podijelila na dvije struje: prva je struja prihvatila načelo neovisnosti od stranih sila propagirano od strane vlasti čime je crkva postala nacionalno kineska katolička crkva koja zadržava doktrine, hijerarhije i latinsku liturgiju katoličke crkve no odbacuje vrhovnu vlast Vatikana, dok se druga struja povukla u ilegalnost.¹⁶⁶

U 21. stoljeću kršćanstvo je u Kini tolerirano od strane vlasti, no i dalje postoje tenzije između kršćanske zajednice i vlasti koje su se naročito intenzivirale od 2021. godine. Kineska kršćanska zajednica djeluje u okviru službenih crkva koje su pod strogom kontrolom vlasti i široko prisutne po Kini te neslužbenih crkva koje se često nadgledane i čiji su članovi izloženi represiji pod optužbom protudržavnog djelovanja i sl.¹⁶⁷

¹⁶³ Isto, 29.

¹⁶⁴ Isto, 30.

¹⁶⁵ Pojam Kulturna revolucija podrazumijeva događanja i politiku Komunističke partije Kine od 1966. do 1976. kojom se nastojalo ideološki pročistiti Komunističku partiju te uništiti tzv. Četiri starine, tj. stare ideje, stare običaje, staru kulturu i stare navike kineskog društva. <https://www.history.com/news/what-was-the-cultural-revolution>

¹⁶⁶ Dunch, 263.

¹⁶⁷ Sudworth, John, „Why many Christians in China have turned to underground churches“, *BBC.com*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-35900242>, 16.09.2023.; U. Ochab, Ewelina, „Are Christians In China Next In

7. 2. Kršćanstvo u Japanu

Početak kršćanstva u Japanu smatra se dolazak isusovačkog misionara Franje Ksaverskog 1549. Nakon njega je u narednih 100 godina došlo sveukupno 300 misionara koji su se kao i u Kini nastojali prilagoditi lokalnim običajima i kulturi. S obzirom da su vladari zaraćenih država željeli razviti trgovačke odnose s Portugalom i Španjolskom, tolerirali su misionare i njihovu aktivnost.¹⁶⁸

U vrijeme trajanja misionarskog djelovanja otvorene su škole na 200 lokacija u zapadnom Japanu, brojni domovi za skrb o starcima, bolesnima i siročadi te druge ustanove. Do 1603. više od 500 japanskih laika obučeno je za pomoćne misionarske poslove koji su uključivali prevođenje, održavanje, predavanje i dr. Do sredine 17. stoljeća broj osoba koje su se preobratile na kršćanstvo iznosio je 300 000¹⁶⁹

Nakon ujedinjenja Zaraćenih država nastupila je nagla promjena odnosa prema kršćanstvu. Vladar Hideyoshi Toyotomi (1537.–1598.) je 1587. izdao edikt kojim se naređuje protjerivanje misionara iz Japana dok je 1614. šogunat Edo¹⁷⁰ u potpunosti zabranio kršćanstvo. Razlog zabrane ležao je pretežito u činjenici što je egalitarno načelo kršćanstva koje nalaže da su svi jednaki pred bogom bilo u oštroj suprotnosti sa strogo hijerarhijskim japanskim feudalnim vrijednosnim sustavom te se stoga kršćanstvo smatralo protu-državnom religijom.¹⁷¹

Kako bi mogli nastaviti prakticirati svoju vjeru kršćani su se počeli oblačiti kao budisti i potajno prakticirati svoju vjeru te su postali poznati kao *kakure kirishitan* (skriveni kršćani).¹⁷² Te tajne kršćanske zajednice su nastavile prakticirati vjeru kroz usmenu predaju i bratovštine te su u konačnici svoj nauk sastavili u tekst poznat kao " 天地始之事 Tenchi Hajimari no Koto" (Početak Raja i Zemlje). Na kraju razdoblja Tokugawa katoličkim

Line For 'Re-Education'?", *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2021/05/05/are-christians-in-china-next-in-line-for-re-education/>, 16.09.2023.

¹⁶⁸ Kugimiya, Akemi, „Japan“, *Christianity in East and Southeast Asia*, ur. Kenneth R. Ross, Francis D. Alvarez i

Todd M. Johnson, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2020., 133.

¹⁶⁹ R. Mullins, Mark, „Japan“, *Christianities in Asia*, ur. Peter C. Phan, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2011., 199.

¹⁷⁰ Razdoblje Edo podrazumijeva razdoblje od 1603. do 1868. kada je Japanom vladala dinastija Tokugawa. Glavnu ulogu u društvu u tom periodu imali su ratnici koji su činili 7% populacije, te zatim seljaci, obrtnici i trgovci. https://www.worldhistory.org/Edo_Period/

¹⁷¹ Kugimiya, 133-134.

¹⁷² Isto, 134.

misionarima sa zapada je ponovno dozvoljen ulazak u Japan te su se mnogi iz tih tajnih kršćanskih zajednica ponovo priključili katoličkoj crkvi, no neki od njih odlučili su nastaviti prakticirati nauk tajnih zajednica kojima su pripadali iz razloga što su smatrali da su taj nauk naslijedili od svojih predaka.¹⁷³

7. 3. Kršćanstvo u Koreji

Povijest kršćanstva u Koreji počinje s dolaskom misionara iz Japana u kasnom 16. i ranom 17. st. Iako su ti prvotni pokušaji širenja kršćanstva bili većim djelom neuspješni, 1777. formirana je grupa za istraživanje isusovačkih traktata od strane konfucijanističkih učenjaka. Manje od deset godina kasnije, Yi Su'nghun, jedan od učenjaka iz te grupe, na putovanju u Peking u uspostavio je kontakt s tamošnjim svećenicima koji su ga zatim krstili te je u konačnici i on po povratku u Koreju preobratio svoje prijatelje na kršćanstvo. Godine 1785., vlada saznaje za širenje kršćanstva i njegova načela koja su uključivala i zabranu konfucijanističkog štovanja predaka i izdaje dekret za suzbijanje kršćanstva, a iduće se godine izdaje još jedan kojim se zabranjuje uvoz katoličkih djela.¹⁷⁴

U počecima kršćanstva u Koreji većina je ranih katolika bila visoko obrazovana i dolazila je iz aristokratskih obitelji ili obitelji birokrata. Tijekom 1790-ih taj se trend mijenja te se kršćanstvo počinje širiti i među pripadnicima nižih klasa.¹⁷⁵

Početak 19. st. kršćanski pokret zbog progona i zabrana od strane vlade prelazi u tajno djelovanje. Progona i anti-kršćanske politike nastavit će se sve do 1871.¹⁷⁶ Najveći uzrok progona i marginalizaciji kršćana od strane korejskih vlasti bila je povezanost kršćanskih pokreta s pokretima iz stranih država i odbacivanje rituala štovanja predaka. Iako su prvi progona bili manjeg opsega, tijekom 1860-ih zbog pritiska stranih država na Koreju postaju veći i organiziraniji što je dovelo do toga da je u progona ubijeno na tisuće katolika te je kršćanska zajednica u Koreji desetkovana. Iz tih su razloga do početka 20. stoljeća korejski kršćani živjeli na marginama društva.¹⁷⁷

¹⁷³ R. Mullins, 200.

¹⁷⁴ Grayson Huntley, James, „A Quarter-Millennium of Christianity in Korea“, *Christianity in Korea*, ur. Robert E. Buswell Jr. i Timothy S. Lee, University of Hawaii Press, Honolulu, 2007., 8-10.

¹⁷⁵ Isto, 10.

¹⁷⁶ Isto, 10-11.

¹⁷⁷ Rausch Franklin, Park Haeseong, „Christianity in Korea“, *Asian Philosophies and Religions*, 25, 2020., 13.

8. Zaključak

Od svih religija prisutnih na području istočne Azije opisanih do sada, izvornima se smatraju konfucijanizam, daoizam i šintoizam. Konfucijanizam je u Istočnoj Aziji bio jedna od najdugovječnijih religija, koja se, iako u današnje vrijeme više ne drži toliki ugled i popularnost, i dalje prakticira od strane velikog broja Kineza i Azijata općenito. Konfucije, najpoznatiji filozof i učitelj toga vremena, među ljude je pokušao uvesti moral i određena pravila ponašanja kako bi život u zajednici bio što funkcionalniji, navodeći ritual i dobroćudnost kao dva temeljna koncepta svojih učenja uz rad za opću dobrobit nasuprot vlastite dobrobiti. Naglasak je bio na poboljšanju sadašnjeg života sljedeći prethodno navedena dva koncepta, što je u suprotnosti sa religijama poput kršćanstva koje krajnji spas i „sretan početak“ nečeg novog nalaze u vjeri u zagrobni život ili neke slične oblike vjerovanja u kojima se naglasak stavlja na ono što slijedi nakon ovozemaljskog života.

U otprilike isto vrijeme uz konfucijanizam nastaje i daoizam, religija koja se u središnjoj misli gotovo u potpunosti razlikovala od konfucijanizma, i čiji je naglasak bio na „ne-činjenju“, i meditaciji, puštanju stvari onakvima kakve jesu, kako bi se uspostavio sklad sa svemirom i postigla harmonija. Privlačnost tog načela „ne-činjenja“/prepuštanja shvatljiva je zbog činjenice da postoje određene stvari koje kao pojedinci ne možemo mijenjati i način prihvaćanja takvih stvari kakve jesu je donekle poželjan, dok to ne postane generalan stav prema svemu. Vjerovanje da ljude truju svjetovne stvari poput novca i želje za ugledom ima smisla. Život funkcionira na način da uvijek želimo napredovati, a bez novca ne možemo, ali onaj tko doista postigne razinu svijesti gdje mu to nije previše važno, možda može reći za sebe da je sretan.

Šintoizam, također glavni cilj stavlja na bodrenje pojedinca u radu za dobrobit drugih i općenitom djelovanju osobe prema općem dobru i usklađenju sa zajednicom, što se može povezati i sa jednom od glavnih karakteristika konfucijanizma. Šintoizam ima nekoliko vrsta, ali to je u suštini animistička religija koja naglašava važnost jedinstva čovjeka s prirodom.

Smatram da su šintoizam i konfucijanizam ostavili dubok utjecaj u japanskom odnosno kineskom društvu koji je konkretno vidljiv naglašavaju dobrobiti kolektiva nasuprot dobrobiti pojedinca kao što je slučaj u zapadnim društvima te radničke etike koja je zastupljena u tim društvima.

Budizam, religija nazvana po mudracu Budi, naglašava odmak od težnje ka stabilnosti i prihvaćanje konstantne promijene kao jedno od vrhovnih ciljeva postignuća unutarnjeg mira, a patnja je ključna pojava u životu svakog pojedinca i nešto bez čega nema ni pročišćenja. Razvoj budizma odvijao se na sličan način u Japanu i Koreji, dok je u Kini njegov razvoj tekao nešto drukčije. U Japanu i Koreji budizam se integrirao u već prisutne lokalne religije te je proživio periode od otvorene diskriminacije i represije do integracije u strukture vlasti. Po pitanju odnosu vlasti prema budizmu, u Japanu je budizam u jednom trenutku u potpunosti nadjačao šintoizam te je postao službena državna religija, dok se u Koreji to nije dogodilo već je njegova uloga u strukturama vlasti bila da bude ideološko pomagalo vlastima.

Iako je danas zapadu ustaljen stereotip da je budizam u usporedbi sa abrahamskim religijama miroljubljiviji i etički ispravniji budistički redovnici su, kao što pokazuje primjer u Japanu i Koreji, bili podložni korupciji, želji za moći, te su često bili ispreplitani u strukturama vlasti.

Kršćanstvo se u Aziji počelo širiti pretežito dolaskom isusovačkih i drugih katoličkih misionara u 16. stoljeću. Isusovački su se misionari nastojali prilagoditi lokalnom stanovništvu i njegovim vjerovanjima. Međutim, nakon zabrane takvog pristupa od strane Pape, njihov se položaj drastično promijenio, protjerani su iz država u kojima su djelovali te je kršćanstvo zabranjeno i protjerano u svojevrsnu ilegalnost. Kršćanstvo je u takvom položaju ostalo do 1840-ih, a u Kini se kršćanstvo i danas djelomično nalazi u takvom položaju s obzirom na postojanje službenih državnih crkva i ilegalnih podzemnih crkva.

Islam je u Kinu kao i budizam stigao putem Puta Svile te su prvi muslimani u Kini bili trgovci. Iako je muslimanska zajednica u Kini na početku tolerirana zbog trgovine, uslijed loše gospodarske situacije u kasnom 16. i ranom 17. st. i loše politike vlasti prema stanovništvu u novoosvojenim pokrajinama u Srednjoj Aziji dolazi do jaza između muslimana i kineske države koji je prisutan i dan danas. Štoviše, pitanje Xinijanga i iznimno represivnog odnosa kineskih vlasti prema Ujgurima u 21. st. iznimno je prisutno u diplomaciji.

U gotovo svakoj postojećoj religiji mogu se pronaći neke sličnosti i razlike, ali u suštini je svima cilj bio gotovo jednak- poboljšanje i lakše prihvaćanje životnog puta kroz određene ideologije koje su smatrane najispravnijima. Zadatak svake religije je usmjeren na unapređenje čovjeka kao jedinice, bilo to preko marljivog učenja i rada te pomaganja drugim ljudima, meditacijom i prepuštanjem životu, obraćanju i pridonošenju žrtve božanstvima, nadom za ponovnim rođenjem i pročišćenjem duše na kraju puta, ili kombinacijom svega navedenog. Iz svakog se religijskog stava prema bivanju (u svakom segmentu) može nešto

naučiti i izvući neka pouka, a tko će što cijeniti i podržavati, ovisi o vlastitom unutarnjem poimanju života i njegova smisla, te o osobnom viđenju „istine“ pojedinca.

9. Popis literature

1. Bazaz Wangu, Madhu, *World Religions: Buddhism*, Chelsea House Publications, New York City, 2009.
2. Blofeld, John, *Taoism: The Road to Immortality*, Shambhala, Boulder, 2000.
3. Bocking, Brian, *A Popular Dictionary of Shinto*, Curzon Press, Richmond, 1997.
4. Breen John, Teeuwen Mark, *A New History of Shinto*, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2010.
5. Deuchler, Martina, *The Confucian Transformation of Korea: A Study of Society and Ideology*, Harvard University Asia Center, Cambridge, 1995.
6. Dunch, Ryan, „Chinese Christianity“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012.
7. D. S. Yates, Robin, „Huang Lao“, *Encyclopedia of Taoism vol. I.*, ur. Fabrizio Pregadio, Routledge, Abingdon, 2008.
8. *Encyclopedia of Buddhism*, ur. Robert E. Buswell, Macmillan Inc., New York City, 2004.
9. Frankel, James, *Islam in China*, I.B. Tauris, London, 2021.
10. Grayson Huntley, James, „A Quarter-Millennium of Christianity in Korea“, *Christianity in Korea*, ur. Robert E. Buswell Jr. i Timothy S. Lee, University of Hawaii Press, Honolulu, 2007.
11. H. Bays, Daniel, *A New History of Christianity in China*, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2012.
12. Ilmee Kim, Hwansoo, *Empire of the Dharma: Korean and Japanese Buddhism 1877–1912*, Harvard University Asia Center, Cambridge, 2013.
13. Jr. Buswell Evans, Robert, „Buddhism in Korea“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002.
14. J. Seth, Michael, *Korea: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2020.
15. K. Gardner, Daniel, *Confucianism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 2014.
16. Keown, Damien, *Buddhism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford, 1996.
17. Kingsley, Rebecca, *Japanese Gods and Myths (Ancient Cultures)*, Chartwell Books, Edison, 1999.
18. Kugimiya, Akemi, „Japan“, *Christianity in East and Southeast Asia*, ur. Kenneth R. Ross, Francis D. Alvarez i Todd M. Johnson, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2020.
19. Kvaerne, Per, „The Religions of Tibet“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002.

20. Lee Dian, Rainey, *Confucius and Confucianism: The Essentials*, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2010.
21. L. Overmeyer, Daniel, „Chinese Religion“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002.
22. M. Kitagawa, Joseph, „Japanese Religion“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012.
23. Matsuo, Kenji, *A History of Japanese Buddhism*, Global Oriental, Kent, 2007.
24. Mariko Namba, Walter, „Buddhism in Central Asian History“, *The Wiley Blackwell Companion to East and Inner Asian Buddhism*, ur. Mario Poceski, John Wiley & Sons Ltd., Chichester, 2014.
25. McArthur, Meher, *Confucius*, Quercus Publishing, London, 2011.
26. Poceski, Mario, *Chinese Religions: the eBook*, Journal of Buddhist Ethics Online Books Ltd., Providence, 2009.
27. Poceski, Mario, „Chinese Buddhism“, *The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions*, ur. Randall L. Nadeau, Wiley-Blackwell, Hoboken, 2012.
28. Picken, Stuart, *Essentials of Shinto: An Analytical Guide to Principal Teachings*, Greenwood Press, Westport, 1994.
29. Powers, John, *Introduction to Tibetan Buddhism*, Snow Lion Publications, Ithaca, 2007.
30. Rausch Franklin, Park Haeseong, „Christianity in Korea“, *Asian Philosophies and Religions*, 25, 2020.
31. R. Mullins, Mark, „Japan“, *Christianities in Asia*, ur. Peter C. Phan, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2011.
32. R Hartz, Paula, O'Brien Joanne, Palmer Martin, *World Religions: Daoism*, Chelsea House Publications, New York City, 2009.
33. R Hartz, Paula, O'Brien Joanne, Palmer Martin, *World Religions: Shinto*, Chelsea House Publications, New York City, 2009.
34. Rossabi, Morris, „Islam in China“, *The Religious Traditions of Asia: Religion, History, and Culture*, ur. Joseph M. Kitagawa, Routledge, Abingdon, 2002.
35. Satoshi, Ito, „The medieval period: the kami merge with Buddhism“, *Shinto - A Short History*, ur. Inoue Nobutaka, RoutledgeCurzon, London, 2003.
36. Williams, George, *Shinto*, Infobase Publishing, New York City, 2004.
37. Wong, Eva, *Taoism: An Essential Guide*, Shambhala, Boulder, 2011.
38. Xinzhong, Yao, *An Introduction to Confucianism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Internetske stranice:

1. „Breath of Life“, *Aeon*, <https://aeon.co/essays/shinto-shows-the-debt-to-animism-of-organised-religions-today>, 11.09.2023.
2. „Budizam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=9995>, 26.07.2023.
3. Cartwright, Mark, „Buddhism in Ancient Japan“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/1080/buddhism-in-ancient-japan/>, 26.07.2023.
4. Cartwright, Mark, „Confucianism in Ancient Korea“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/article/969/confucianism-in-ancient-korea/>, 26.07.2023
5. Cartwright, Mark, „Shinto“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/Shinto/>, 26.07.2023.
6. „Islam“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27927>, 11.09.2023.
7. „Kami“, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/kami>, 11.09.2023.
8. Koo, Se-Woong, „Introduction of Buddhism to Korea: An Overview“, *Stanford Program on International and Cross-cultural Education*, https://spice.fsi.stanford.edu/docs/introduction_of_buddhism_to_korea_an_overview, 10.09.2023.
9. Mark, Emily, „Taoism“, *World History Encyclopedia*, <https://www.worldhistory.org/Taoism/>, 09.09.2023.
10. „Kršćanstvo“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34232>, 16.09.2023
11. Maizland, Lindsay, „China’s Repression of Uyghurs in Xinjiang“, *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/background/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights#chapter-title-0-7>, 11.09.2023
12. O'Brien, Barbara, „Rebirth and Reincarnation in Buddhism“, *Learn Religions*, <https://www.learnreligions.com/reincarnation-in-buddhism-449994>, 26.07.2023.
13. Petersen, Kristian, „The Rich History of China’s Islam“, *News Lines Magazine*, <https://newlinesmag.com/essays/the-rich-history-of-chinas-islam/>, 26.07.2023
14. „religija“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52381>, 26.07.2023.
15. „Religion of Asia“, *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Asia/Religion>, 26.07.2023.
16. Stibich, Mark, „What Is Religion? The Psychology of Why People Believe“, *Verywell Mind*, <https://www.verywellmind.com/religion-improves-health-2224007>, 09.09.2023.
17. Sudworth, John, „Why many Christians in China have turned to underground churches“, *BBC.com*, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-35900242>, 16.09.2023.

18. U. Ochab, Ewelina, „Are Christians In China Next In Line For ‘Re-Education’?“, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/ewelinaochab/2021/05/05/are-christians-in-china-next-in-line-for-re-education/>, 16.09.2023.
19. Watson Andaya, Barbara, „Christianity in Asia“, *Oxford Research Encyclopedias*, <https://oxfordre.com/asianhistory/display/10.1093/acrefore/9780190277727.001.0001/acrefore-9780190277727-e-219#acrefore-9780190277727-e-219-div1-2>, 16.09.2023.

Sažetak

Religija predstavlja sustav različitih vjerovanja, činova, te etičkih vrijednosti kojima ljudi izražavaju svoj odnos prema svetomu. Odnos prema svetomu može biti objektivan i subjektivan. Postoji više oblika religija, te one mogu biti animističke, panteističke, monoteistične i politeistične. Azija se smatra kolijevkom svih glavnih svjetskih religija, a izvorne religije istočne Azije su šintoizam, konfucijanizam i daoizam. Postoji i određen broj religija koje su tijekom godina stigle do tog dijela kontinenta, uglavnom putem misionara i trgovaca. Te su religije budizam, kršćanstvo u Kini, Koreji i Japanu, islam u Kini, te supostojanje navedenih religija (sa prethodno navedenim izvornim religijama) na određenim područjima. Konfucijanizam je bio jedna od najdugovječnijih religija u Istočnoj Aziji, a ime je dobila po Konfuciju, najpoznatijem filozofu toga vremena, koji je među pučanstvo nastojao uvesti određene norme ponašanja putem kojih bi ljudi što bolje funkcionirali u zajednici. Šintoizam je animistička, autohtona japanska religija koja naglašava čovjekov rad i trud za dobrobit drugih te njegov sklad sa zajednicom kao glavnu misao. Ističe i važnost povezanosti čovjeka i prirode. Daoizam nastaje otprilike u isto vrijeme kad i konfucijanizam, no po svojoj se osnovnoj misli gotovo u potpunosti razlikuju. Daoizam teži „ne činjenjenju“, meditaciji i odmaku od čovjekove želje za ugledom i novcem, smatrajući odmak od navedenog jedinom „formulom“ istinskog uspjeha. Budizam je religija nazvana po mudracu Budi, središnjoj ličnosti ove religije. Osnovne značajke ove religije su prihvaćanje nestalnosti i odbacivanje iluzije stalnosti u životu, te postizanje duhovnog mira u trenutku kada nestalnost u potpunosti prihvatimo. Kršćanstvo se u Aziji proširilo u 16.stoljeću, putem isusovačkih i katoličkih misionara koji su se nastojali asimilirati u azijsko društvo, no zabranama od strane Pape dolaze u nesiguran položaj. Protjerivani su iz država u kojima su djelovali, a kršćanstvo se zabranjuje i postaje ilegalno. Situacija ostaje takva do sredine 19. stoljeća, dok se u Kini kršćanstvo i danas nalazi u sličnim okolnostima. Islam u Kinu dolazi preko Puta Svile, a prvi muslimani u državi bili su trgovci. U početku je njihova zajednica tolerirana zbog trgovine, dolaskom nepovoljne gospodarske situacije u kasnom 16. i ranom 17. stoljeću, te negativne politike vlasti prema stanovnicima novoosvojenih pokrajina Srednje Azije, nastaje jaz između kineske države i muslimana koji je prisutan i danas, s naglaskom na regiju Xinjiang.

Ključne riječi: Azija, religija, konfucijanizam, šintoizam, daoizam

Summary

Religion represents a system of different beliefs, actions, and ethical values with which people express their relation with the sacred. Asia is considered the cradle of all major world religions, and the original religions of East Asia are Shintoism, Confucianism, and Daoism. There is also other religions that have reached East Asia over the years, mostly through missionaries and traders. These religions are Buddhism, Christianity in China, Korea and Japan, Islam in China and the blend of the previously mentioned religions. Confucianism was one of the longest-lived religions in East Asia, and it got its name from Confucius, who tried to introduce certain norms of behavior among the people through which people would function in the best way possible in their community. Shintoism is an animistic, autochthonous Japanese religion that emphasizes man's work and effort for the benefit of others and his harmony with the community as the main thought. It also emphasizes the importance of the connection between man and nature. Daoism appeared at about the same time as Confucianism, but they are almost completely different in their basic thought. Daoism strives for "non-doing", meditation and a departure from man's desire for fame and money, considering the departure from the above the only "formula" of true success. Buddhism is a religion named after the sage Buddha, the central figure of this religion. The basic features of this religion are the acceptance of impermanence and the rejection of the illusion of permanence in life, and the achievement of spiritual peace at the moment when impermanence is fully accepted. Christianity spread in Asia in the 16th century through Jesuit and Catholic missionaries who tried to assimilate into Asian society, but because of the hardline stance by the Pope, they were in a difficult position. They were expelled from the countries where they operated, and Christianity was banned and became illegal. The situation remained like this until the middle of the 19th century, while Christianity in China is still in similar circumstances today. Islam came to China via the Silk Road, and the first Muslims in the country were merchants. In the beginning, their community was tolerated due to trade, but with the arrival of an unfavorable economic situation in the late 16th and early 17th centuries and the negative policy of the government towards the inhabitants of the newly conquered provinces of Central Asia, a animosity was created between the Chinese state and the Muslims that is still present today.

Key words: Religion, Asia, Confucianism, Shintoism, Daoism